

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КВАСНИЦЬКА ОЛЕКСАНДРА ГЕННАДІЇВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин, кандидат
економічних наук, доцент
_____ Марія ШКУРАТ
« ____ » _____ 2025 р.

**Вплив інтеграційних процесів в країнах-учасницях АСЕАН на
міжнародну торгівлю та інвестиційні потоки**

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Марія ШКУРАТ, завідувач кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Квасницька О. Г. Вплив інтеграційних процесів в країнах-учасниках АСЕАН на міжнародну торгівлю та інвестиційні потоки. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2025.

У роботі досліджено теоретичні засади міжнародної економічної інтеграції, зокрема розкрито її сутність, основні форми та етапи розвитку. Оцінено динаміку зовнішньоторговельної діяльності й інвестиційних потоків АСЕАН. За допомогою економетричного моделювання досліджено вплив окремих макроекономічних факторів на ВВП Асоціації. Основними науковими результатами магістерської роботи є виявлені тенденції і фактори впливу інтеграційних процесів на торгівлю та інвестиції в АСЕАН, а також розроблені рекомендації щодо поглиблення економічної інтеграції в об'єднанні.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція, АСЕАН, зовнішньоекономічні зв'язки, торгівля товарами, інвестиції.

87 с., 11 табл., 22 рис., 2 дод., бібліограф.: 65 найм.

ABSTRACT

Kvasnytska O. The impact of integration processes in ASEAN member countries on international trade and investment flows. Specialty 292 International Economic Relations. Educational Program «International Economic Relations». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2025.

The qualification (master's) thesis examines the theoretical foundations of international economic integration, specifically revealing its essence, main forms, and stages of development. The dynamics of ASEAN member states foreign trade activities and investment flows were assessed. Using econometric modeling, the impact of specific macroeconomic factors on the Association's GDP was analyzed. The main scientific results of the master's thesis include the identified trends and factors influencing trade and investment in ASEAN, as well as the developed recommendations for deepening economic integration within the Association.

Keywords: international economic integration, ASEAN, foreign economic relations, trade in goods, investments.

87 p., 11 tabl., 22 fig., 2 applications, bibliography: 65 items.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	10
1.1 Сутність, форми та етапи розвитку міжнародної економічної інтеграції	10
1.2 Ключові цілі та економічні наслідки вступу країн до торгово-економічних інтеграційних об'єднань	16
1.3 Основні цілі та механізми функціонування АСЕАН.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АСЕАН	27
2.1 Порівняльний аналіз економік країн-учасниць АСЕАН.....	27
2.2 Оцінка динаміки зовнішньоторговельної діяльності АСЕАН	34
2.3 Роль іноземних інвестицій у прискоренні інтеграційних процесів в АСЕАН.....	45
РОЗДІЛ 3 МІСЦЕ АСЕАН У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	58
3.1 Внутрішні та зовнішні виклики в АСЕАН як перешкоди для економічної інтеграції.....	58
3.2 Стратегії зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН.....	68
3.3 Особливості та перспективи співробітництва України з країнами-учасницями АСЕАН.....	74
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	93

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ

- АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії
- ВВП – валовий внутрішній продукт
- НБУ – Національний банк України
- ЮНКТАД – Конференція ООН з торгівлі та розвитку (United Nations Trade and Development)
- ЗВТ – зона вільної торгівлі
- ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі
- МЕРКОСУР – Спільний ринок країн Південної Америки
- АНКОМ – Андський спільний ринок
- ЄС – Європейський Союз
- ПІІ – прямі іноземні інвестиції
- ТНК – транснаціональна компанія
- AFTA – Зона вільної торгівлі АСЕАН (ASEAN Free Trade Area)
- ООН – Організація Об'єднаних Націй
- APSC – Рада спільноти АСЕАН з питань політики та безпеки (ASEAN Political-Security Community)
- AEC – Рада економічної спільноти АСЕАН (ASEAN Economic Community)
- ASCC – Рада соціокультурної спільноти АСЕАН (ASEAN Socio-Cultural Community)
- США – Сполучені Штати Америки
- ІТ – інформаційні технології
- СЕРТ – спільний ефективний преференційний тариф (Common Effective Preferential Tariff)
- ЗТО – зовнішньоторговельний обіг
- ТБ – торговельний баланс
- ОАЕ – Об'єднані Арабські Емірати

ПП – прямі іноземні інвестиції

CPI – споживчий індекс цін (Consumer Price Index)

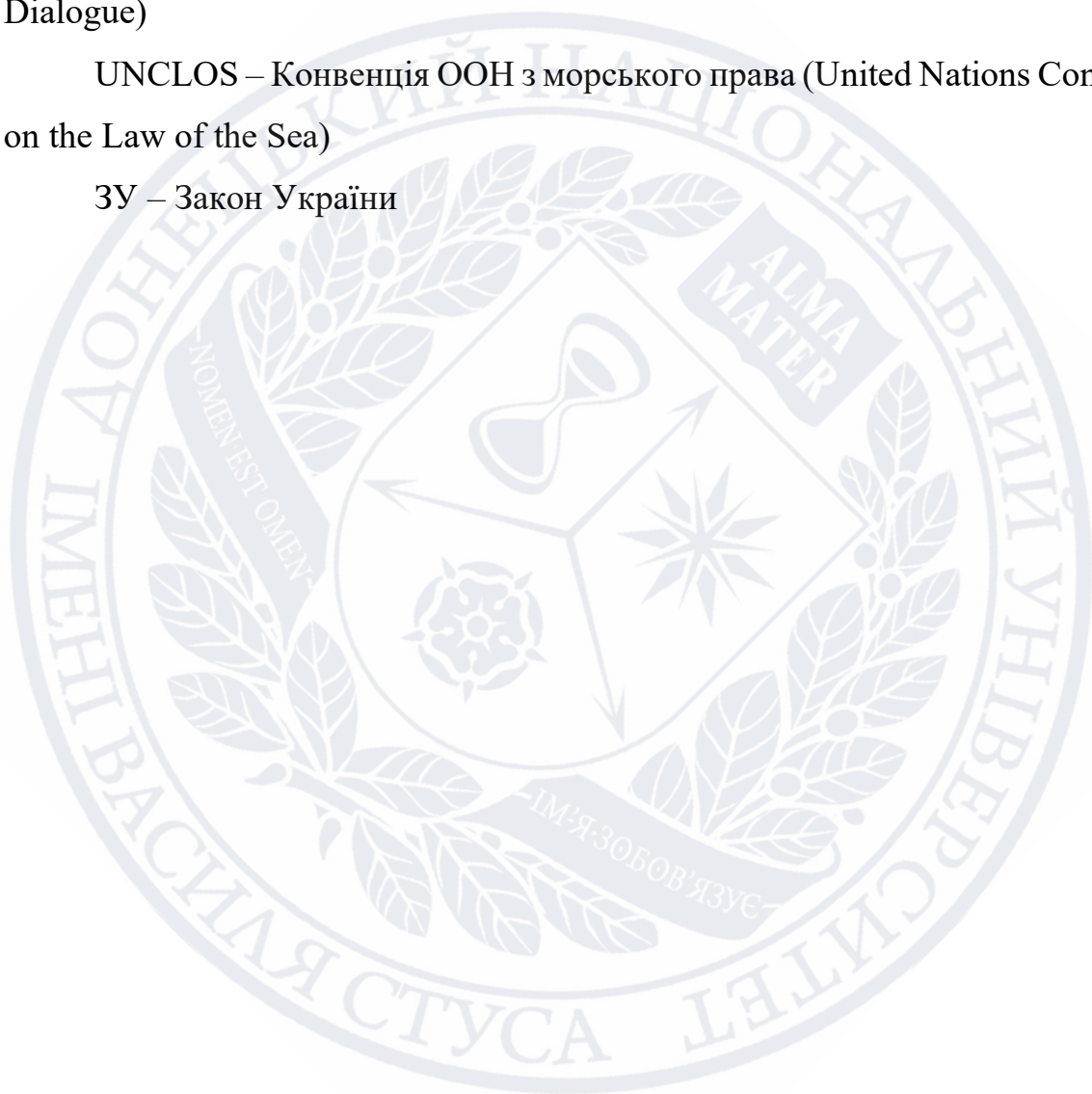
п.п. – процентний пункт

AUKUS – тристоронній союз безпеки між Австралією, Великою Британією та США (Australia-UK-US Security Pact)

QUAD – Чотиристоронній діалог з питань безпеки (Quadrilateral Security Dialogue)

UNCLOS – Конвенція ООН з морського права (United Nations Convention on the Law of the Sea)

ЗУ – Закон України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах глобальної економічної невизначеності та швидкої цифрової трансформації міжнародна інтеграція постає не лише як інструмент розширення торгівлі, але і як чинник структурного реформування та технологічного оновлення національних економік. Спільна координація в рамках регіональних об'єднань дозволяє країнам ефективніше протистояти зовнішнім економічним викликам, синхронізувати регуляторні підходи та забезпечувати обмін інноваційними технологіями. Саме інтеграція ресурсів та стандартизація процедур створюють передумови для підвищення інвестиційної привабливості окремих регіонів та зміцнення їх ролі у глобальній економіці.

Для АСЕАН інтеграційний напрямок розвитку має особливе значення, оскільки виступає стратегічним механізмом включення країн-учасниць у світові виробничі та інноваційні ланцюги, а також диверсифікації джерел економічного зростання. В межах цього інтеграційного об'єднання фокус зміщується від простого зняття тарифних бар'єрів до розвитку співпраці у високотехнологічних секторах, інтегрованій інфраструктурі та екологічно сталому розвитку, що сприяє вирівнюванню диспропорцій між країнами-учасницями. Дослідження впливу цих процесів на зовнішньоторговельну активність Асоціації є ключовим для розуміння того, як інституційна консолідація відкриває їй нові можливості для співпраці з третіми державами, включно з Україною.

Питання інтеграційних процесів та економічної діяльності країн-учасниць АСЕАН знайшли широке відображення у наукових працях. Зокрема, аналізом питань впливу Зони вільної торгівлі Асоціації на її зовнішньоекономічну діяльність, реакції об'єднання на торговельні виклики та еволюції інтеграції в умовах глобальних змін досліджували Л. Кейверс, Х. Нгуєн, Л. Інґ та С. Сіа. Водночас, теми трансформації товарообігу та економічного співробітництва між Україною й країнами-учасницями АСЕАН

розглядали О. Охріменко, А. Туан, К. Лежень та О. Литвиненко. Незважаючи на значний науковий доробок, сучасні зміни у світовій торговельній архітектурі вимагають детального аналізу впливу інтеграційних процесів в країнах-учасниках АСЕАН на міжнародну торгівлю та інвестиційні потоки.

Мета дослідження – комплексно проаналізувати вплив інтеграційних процесів у країнах-учасниках АСЕАН на розвиток міжнародної торгівлі та інвестиційних потоків, визначити ключові чинники, що формують економічну взаємодію між державами регіону, виявити основні тенденції та виклики інтеграції, а також окреслити перспективи поглиблення співробітництва України з країнами-учасниками АСЕАН у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Для досягнення мети були поставлені та вирішені наступні **завдання**:

- охарактеризувати сутність, форми та етапи розвитку міжнародної економічної інтеграції;
- проаналізувати ключові цілі та економічні наслідки вступу країн до торгово-економічних інтеграційних об'єднань;
- визначити основні цілі, принципи та механізми функціонування АСЕАН;
- здійснити порівняльний аналіз економічного розвитку країн-учасниць Асоціації;
- оцінити динаміку та тенденції зовнішньоторговельної діяльності АСЕАН;
- дослідити роль іноземних інвестицій у прискоренні інтеграційних процесів у межах АСЕАН;
- виявити внутрішні та зовнішні виклики, що перешкоджають подальшому розвитку економічної інтеграції в АСЕАН;
- розробити можливі стратегії зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН;
- проаналізувати особливості та перспективи співробітництва України з країнами-учасниками АСЕАН у сфері міжнародної торгівлі та інвестицій.

Об’єктом дослідження є розвиток інтеграційних процесів в АСЕАН у контексті регіональної економічної співпраці.

Предметом дослідження є механізми та наслідки впливу інтеграційних процесів в АСЕАН на динаміку міжнародної торгівлі та інвестиційні потоки між країнами-учасницями Асоціації та їх основними зовнішньоекономічними партнерами.

Методи дослідження. У процесі проведення дослідження використовувалися такі наукові методи: *теоретичного узагальнення* – для дослідження основних концепцій та етапів розвитку міжнародної економічної інтеграції; *аналізу і синтезу* – для розкриття цілей, принципів і механізмів функціонування АСЕАН; *групування і класифікації* – для систематизації економік країн-учасниць АСЕАН за рівнем розвитку та зовнішньоторговельними характеристиками; *економіко-статистичного аналізу* – для оцінки динаміки зовнішньоторговельної діяльності та обсягів іноземних інвестицій АСЕАН; *структурного аналізу* – для виявлення змін у товарній та географічній структурі експорту та імпорту країн-учасниць АСЕАН; *економетричного моделювання* – для кількісної оцінки впливу макроекономічних показників на ВВП Асоціації; *прогнозування* – для обґрунтування перспектив розвитку інтеграційних процесів в межах АСЕАН; *графічний* – для наочної візуалізації основних показників, тенденцій і результатів аналізу.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові та навчальні праці вітчизняних і зарубіжних авторів з питань міжнародної економічної інтеграції, офіційні документи та аналітичні матеріали органів АСЕАН, статистичні дані державних органів України та міжнародних організацій, зокрема Державної служби статистики України, НБУ, Світового банку та ЮНКТАД. Додатково використовувались матеріали аналітичних центрів і міжнародних досліджень з питань економічної інтеграції, торгівлі та інвестицій.

Теоретичне та практичне значення мають результати ґрунтовного аналізу зовнішньоторговельного та інвестиційного потенціалу країн-учасниць АСЕАН, а також закономірності впливу макроекономічних показників на ВВП Асоціації, виявлені за допомогою застосування кореляційно-регресійних методів.

Наукові результати дослідження:

- уточнено та поглиблено підходи до визначення поняття «міжнародна економічна інтеграція»;
- на основі результатів економетричного моделювання визначено основні макроекономічні чинники, які мають найбільший вплив на ВВП АСЕАН;
- обґрунтовано комплекс рекомендацій щодо поглиблення економічної інтеграції в Асоціації.

Окремі результати кваліфікаційної (магістерської) роботи були висвітлені у статті: Шкурат М.Є., Квасницька О.Г. Аналіз динаміки зовнішньоторговельної діяльності країн-учасниць АСЕАН. *Актуальні проблеми економіки*, 2025. Вип. 8 (290). С. 6–17.

Також результати роботи було апробовано на конференції: 1st International Scientific and Practical Internet Conference «Reimagining the Future: Collaborative Solutions for Global Problems» (October 9-10, 2025, Dnipro).

Структура кваліфікаційної (магістерської) роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел із 65 найменувань. Робота містить 11 таблиць та 22 рисунки. Загальний обсяг становить 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1 Сутність, форми та етапи розвитку міжнародної економічної інтеграції

У сучасному світі, де глобалізаційні процеси так чи інакше впливають на усі сфери життя, зокрема на економіку, політику, технології, культуру й екологію, окремі країни стають дедалі більш взаємопов'язаними. Це відбувається зокрема завдяки міжнародній економічній інтеграції, яка сьогодні відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку світової економіки. Саме інтеграційні об'єднання формують основу для тісної співпраці між державами та відкривають нові можливості для їх економічного зростання. Активне переміщення товарів, капіталу, технологій і робочої сили, розвиток міжнародних ланцюгів доданої вартості, а також прагнення до посилення конкурентоспроможності – усе це створює сприятливе підґрунтя для розвитку інтеграційних процесів.

Слово «інтеграція» походить від латинського «integratio» – поповнення, відновлення – і означає об'єднання окремих елементів в одне ціле, поєднання та координацію дій різних частин цілісної системи, а також процес взаємозближення і взаємодії окремих структур. Відповідно до визначення українського науковця С. В. Мочерного, «економічна інтеграція – це процес зближення і поступового об'єднання національних економічних систем, найрозвинутіша форма інтернаціоналізації господарського життя» [1].

Із появою явища міжнародної економічної інтеграції багато вчених намагалися дати йому чітке визначення. Основні підходи до тлумачення цього процесу відображені у трьох провідних наукових школах, наведених на рис. 1.1. Перші спроби сформулювати дефініцію терміну «міжнародна економічна інтеграція» були зафіксовані у роботах швейцарського економіста В. Репке та французького дослідника М. Алле. Вони розглядали процес

інтеграції з *ліберальної* точки зору і трактували його як створення єдиного ринкового простору між кількома країнами, який функціонує завдяки дії ринкових механізмів і вільній конкуренції, незалежно від політики держав та чинних національних і міжнародних правових актів. Зокрема, у своїй праці «Єдина Європа. Шлях до процвітання» М. Алле наголошував, що інтеграція призводить до створення спільного ринку, в якому відсутні бар'єри для руху товарів, капіталу і людей, немає митних зборів і кількісних обмежень, але при цьому наявна можливість вільної конвертації валюти та інвестування капіталів у найбільш рентабельні сфери.

Рисунок 1.1 – Класифікація наукових шкіл міжнародної економічної інтеграції

Джерело: побудовано автором на основі [2]

У 1960-х рр. ліберальні концепції зазнали критики з боку *структуралістської школи*, яка акцентувала увагу на структурних аспектах інтеграційних процесів. Представники цієї школи вважали, що реальна економічна інтеграція починається лише на рівні економічного союзу, коли національні господарства настільки переплітаються, що формується новий якісний механізм взаємодії. Зокрема, П. Стріттен тлумачив інтеграцію як поєднання монетарної, фінансової та антимонопольної політики, а також політики зайнятості.

Інший представник даної школи, А. Маршалл, підкреслював, що економічна регіоналізація передбачає об'єднання не просто ринків, а цілих господарств в інтересах населення, де свобода торгівлі є вигідною для усіх учасників. Аналогічно, Ф. Перу розглядав інтеграцію як створення «простору солідарності». Загалом структуралісти розуміли регіональну економічну інтеграцію як процес глибоких структурних змін у національних економіках, у результаті яких мають виникнути оптимально збалансовані господарства.

Натомість представники компромісної *ринково-інституціональної школи*, визнаючи обмеженість принципу невтручання в економіку, підкреслювали необхідність державного регулювання для належного спрямування інтеграційних процесів. Зокрема, Я. Тінберген під економічною інтеграцією розумів не тільки усунення бар'єрів у господарській діяльності, а й узгодження економічної політики для створення найефективнішої структури міжнародного господарства.

Серед важливих ідей ринково-інституціональної школи варто також відзначити концепцію «негативної» та «позитивної» інтеграції Дж. Піндера. Він вважав, що лібералізація руху товарів і факторів виробництва («негативна інтеграція») повинна доповнюватися гармонізацією національних політик через регулювання і створення спільних правил («позитивна інтеграція»).

Один із найвідоміших представників ринково-інституціонального підходу, угорський економіст Б. Балашша, пропонував чітко розмежовувати поняття «інтеграція» та «співробітництво». На його думку, співробітництво

обмежується торговельними угодами для зменшення дискримінації, тоді як інтеграція має на меті повне її усунення. Він пропонував визначати економічну інтеграцію як процес і як стан: процес передбачає впровадження заходів з усунення дискримінаційних бар'єрів, а стан означає відсутність дискримінації між національними економіками [2].

Узагальнюючи підходи провідних науковців, можемо дійти висновку, що **міжнародна економічна інтеграція** – це цілеспрямований процес об'єднання національних економік шляхом поглиблення виробничої кооперації, усунення торговельних бар'єрів та гармонізації економічної політики, що веде до формування стійких економічних зв'язків і створення єдиного господарського простору.

На сьогодні існує низка підходів до класифікації етапів міжнародної економічної інтеграції, що базуються на різних критеріях. Один із найвідоміших був запропонований Б. Балашшою у його праці «The Theory of Economic Integration» (1962). Згідно з концепцією, представлену науковцем, під час свого розвитку міжнародна економічна інтеграція проходить через п'ять послідовних стадій, зображених на рис. 1.2 [2].

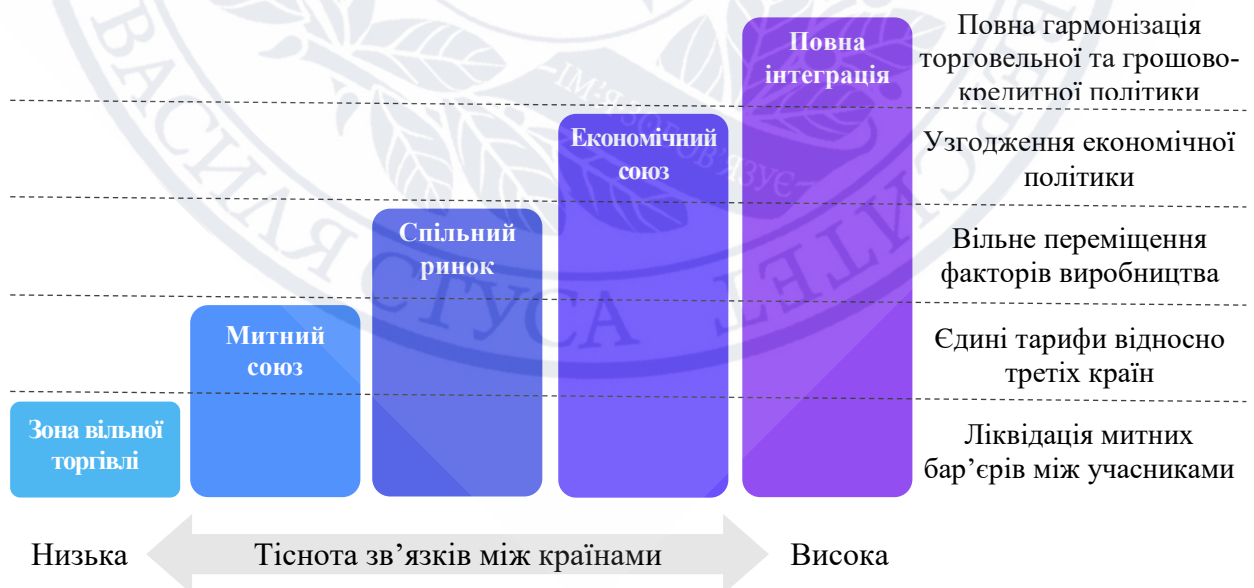

Рисунок 1.2 – Характеристика основних етапів міжнародної економічної інтеграції

Джерело: побудовано автором на основі [2; 3; 4]

Початковим етапом у процесі міжнародної економічної інтеграції є створення **ЗВТ**, яка передбачає повне усунення як тарифних, так і нетарифних обмежень у взаємній торгівлі між країнами-учасницями. Такий підхід забезпечує вільний рух товарів, послуг та капіталу у межах об'єднання. Водночас держави, які входять до складу угруповання, зберігають автономію щодо встановлення мит та використання інших інструментів торговельного захисту у відносинах із третіми країнами. На сьогодні одним із найбільш розвинених прикладів ЗВТ є ЄАВТ, яка функціонує з 1960 р.

Другий рівень міжнародної економічної інтеграції – **митний союз** – можна розглядати як розширену форму ЗВТ. Його особливістю є дотримання узгодженої митно-тарифної політики шляхом введення єдиних торговельних тарифів щодо держав, які не входять до складу об'єднання. Головним завданням митного союзу є подальший розвиток економічної взаємодії між країнами-учасницями за рахунок поглиблення торговельних зв'язків. Одним із прикладів такого типу інтеграційних утворень є МЕРКОСУР.

Зі збільшенням міри взаємозалежності між країнами-учасницями митного союзу логічним кроком стає перехід до формування **спільного ринку**. На цьому етапі міжнародна економічна інтеграція виходить за межі торгівлі й починає також охоплювати сферу виробництва. Так, до вже існуючої свободи переміщення товарів, робіт і послуг додається можливість вільного руху виробничих ресурсів – капіталу, праці та технологічних інновацій. Крім того, у межах спільного ринку відбувається координація окремих напрямів економічної політики країн-учасниць, зокрема у сфері сільського господарства, грошово-кредитних та податкових відносин [2]. Прикладом угруповання країн, яке перебуває на етапі спільного ринку, є АНКОН, куди входять Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу та Венесуела [5].

Створення спільного ринку передбачає формування єдиного економічного, правового та інформаційного простору, який, у свою чергу, є основою для переходу до наступного, більш глибокого етапу інтеграції – **економічного союзу**. У межах такого об'єднання до свободи переміщення

факторів і результатів виробництва також додається погодження внутрішньої та зовнішньої економічної політики. Крім того, у більшості випадків в країнах-учасниках впроваджується спільна валюта. На сьогодні прикладом реалізованого економічного союзу вважається тільки ЄС [3].

Останній рівень міжнародної економічної інтеграції – **повна економічна інтеграція** (або **політична інтеграція**) – передбачає створення наднаціональних інституцій управління, відповідальних за узгодження валютної, антикризової та інших ключових напрямів державної політики країн-учасниць. Варто зауважити, що на цьому етапі держави змушені значною мірою поступитися частиною свого суверенітету заради спільних інтересів. Основною метою повної економічної інтеграції є забезпечення високих стандартів життя населення завдяки створенню єдиного, ефективно функціонуючого економічного простору нового рівня [2]. На сьогодні у світовій практиці не можливо виділити приклади повної економічної інтеграції [3].

Інтеграційні процеси відіграють ключову роль у трансформації сучасної світової економіки, оскільки сприяють поступовому об'єднанню національних господарств у єдиний економічний простір. Зміцнення міждержавних зв'язків у таких сферах, як торгівля, виробництво та інвестиції дозволяє країнам досягати вищого рівня ефективності та конкурентоспроможності. Поняття «економічна інтеграція» трактується в науковій літературі по-різному, що свідчить про його багатогранність і вагоме значення для розвитку національних і світових економік. Етапи економічної інтеграції – від ЗВТ до повної інтеграції – демонструють логічну послідовність розвитку співпраці: кожна стадія передбачає глибше проникнення в економічну структуру країн-учасниць і потребує ширшої координації політик та інституцій.

1.2 Ключові цілі та економічні наслідки вступу країн до торгово-економічних інтеграційних об'єднань

Під час створення інтеграційних об'єднань держави, незалежно від рівня розвитку їх економіки чи ролі на світовому ринку, зазвичай прагнуть досягнути схожих результатів. Основна мета інтеграційних процесів має *економічний характер* і спрямована на розвиток національної економіки та збільшення доходів країни. Серед інших економічних завдань інтеграції можна виділити [2]:

- отримання вигод від ефекту економії на масштабі виробництва, що передбачає розширення ринку збуту та зниження трансакційних витрат;
- модернізацію виробничого сектору економіки шляхом залучення інвестицій, впровадження новітніх технологій і використання досвіду інших учасників угруповання з вищим рівнем розвитку;
- забезпечення вільного переміщення товарів, послуг, трудових ресурсів і факторів виробництва між країнами-учасницями;
- полегшення доступу до зовнішніх джерел виробництва, зокрема природних ресурсів і технологічних знань;
- збільшення вигоди від зовнішньої торгівлі та інших форматів міжнародної економічної взаємодії всередині інтеграційного блоку;
- підтримку становлення нових галузей національної економіки.

Крім суто економічних завдань, міжнародна інтеграція також сприяє досягненню окремих *політичних* та *культурних* цілей держав. Зокрема, вона допомагає розвивати спільну зовнішню політику, підвищувати рівень безпеки, а також гармонізувати законодавчі норми і стандарти між країнами. Культурна ж складова інтеграції впливає на подолання мовних бар'єрів, зменшення напруження в міжетнічних відносинах і створення передумов для взаємного зближення народів. Для держав, що мають спільний кордон або схожі виклики в плані соціально-економічного розвитку, особливо важливим є налагодження добросусідських відносин, що стає можливим завдяки спільним економічним зобов'язанням, які виникають в процесі інтеграції.

Створення економічних об'єднань між країнами також відкриває можливості для реалізації **загальнолюдських потреб**, серед яких можна виділити розвиток науки, інновацій і цифрових технологій, охорону довкілля, покращення якості життя населення, а також забезпечення прав і свобод людини. Варто зазначити, що досягнення всіх перерахованих вище цілей можливе лише за умов злагодженої співпраці та координації стратегій усіх учасників інтеграційного процесу [6].

Упродовж усього періоду становлення економічної інтеграції дослідники з різних країн прагнули проаналізувати її вплив, окреслити переваги та можливі загрози. Результатом цих наукових пошуків стали численні теоретичні підходи до наслідків міжнародної економічної інтеграції, сформульовані представниками різних економічних шкіл.

Зокрема, **теорія «другого найкращого»**, запропонована англійським економістом і лауреатом Нобелівської премії з економіки Дж. Мідом, акцентує увагу на перевагах політики вільної торгівлі, яка має виключно сприятливий вплив на глобальний добробут. Натомість інтеграційні процеси, на думку науковця, можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Відповідно до **теорії «домінуючих неекономічних чинників»**, авторами якої є Л. Кеохан, П. Робсон та М. Дюватріон, ключовою причиною створення інтеграційних об'єднань виступають саме неекономічні фактори. При цьому приєднання держави до інтеграційного угруповання розглядається як інструмент зміцнення національного престижу.

Теорія «подолання фактора обмеженості», запропонована П. Баклі, М. Кесоном і А. Ругманом, пояснює участь країн в інтеграційних об'єднаннях прагненням отримати доступ до додаткових сировинних і виробничих ресурсів. Серед позитивних наслідків такої інтеграції на перший план виходять збільшення масштабів виробництва, зростання його технологічного рівня та диференціація продукції [7].

Серед численних теоретичних підходів до аналізу наслідків економічної інтеграції найбільшу популярність здобула **теорія митних союзів**,

сформульована канадським економістом Дж. Вайнером – представником чиказької школи нового класичного напрямку. У своїй праці «Проблеми митних союзів» (1950 р.) він досліджував вплив створення митного союзу на торговельні потоки між країнами, що укладають таку угоду, та порівнював рівень добробуту суспільства до та після її реалізації. Дж. Вайнер стверджував, що скасування імпорتنих тарифів у взаємній торгівлі країн-учасниць об'єднання та створення спільної митної території породжує два типи економічних ефектів: статичні та динамічні.

Статичні ефекти охоплюють зміни, що з'являються на ранніх етапах функціонування митного союзу. Основними з них є *ефекти створення і відхилення торгівлі*. Перший полягає в тому, що споживачі держави, яка входить до митного союзу, замість менш ефективних внутрішніх постачальників обирають більш ефективних зовнішніх партнерів з країни-учасниці союзу, що стає можливим завдяки усуненню мит. Це стимулює більш раціональний розподіл ресурсів відповідно до принципу порівняльних переваг. Натомість *ефект відхилення торгівлі* виникає тоді, коли країна починає імпортувати товари вироблені партнерами всередині союзу, нехтуючи більш ефективними постачальниками з третіх країн, через бар'єри, які залишаються щодо останніх.

Окрім зазначених статичних ефектів, економічна інтеграція також забезпечує *скорочення адміністративних витрат*, пов'язаних із здійсненням торговельних операцій за рахунок спрощення митного контролю та зменшення потреби у прикордонному адмініструванні. Це, своєю чергою, сприяє економії державних ресурсів. Крім того, членство в інтеграційному об'єднанні дозволяє кожній країні посилити позиції на міжнародному ринку, що може *позитивно вплинути на умови торгівлі з третіми країнами*.

На відміну від статичних, **динамічні ефекти** проявляються поступово, у процесі довготривалого функціонування митного союзу, й охоплюють структурні трансформації в економіці країн-учасниць. Їх умовно можна поділити на *позитивні* та *негативні*. До перших, зокрема, належать:

- розширення внутрішнього ринку за рахунок усунення бар'єрів для товарів та факторів виробництва;
- посилення конкуренції, що стимулює інновації, модернізацію виробництва та підвищення якості продукції;
- збільшення можливостей використання економії на масштабах виробництва, що знижує витрати підприємств;
- збільшення внутрішньогалузевої торгівлі та спеціалізації виробництва між країнами-учасницями;
- зростання припливу ПІІ у перспективні галузі промисловості;
- посилення мобільності капіталу та робочої сили в межах об'єднання;
- розвиток транспортної й телекомунікаційної інфраструктури;
- покращення координації зусиль у вирішенні спільних соціально-економічних викликів.

Попри численні позитивні наслідки, у довгостроковому вимірі економічна інтеграція може супроводжуватися й *негативними* тенденціями. Зокрема, існує ризик відтоку капіталу й трудових ресурсів з менш розвинених країн до економічно сильніших партнерів, що може поглиблювати регіональні диспропорції. Також можливе підвищення рівня концентрації ринку й формування олігополістичних структур ТНК, що здатні завищувати ціни на продукцію. Крім того, надмірна масштабність окремих компаній, спричинена ефектом економії на масштабах, може призводити до зниження ефективності через зростання бюрократичних витрат та управлінських труднощів. Нарешті, у деяких випадках витрати на утримання митного союзу можуть виявитися вищими, ніж очікувана вигода від участі в ньому [2].

Аналіз наслідків формування інтеграційних об'єднань залишається досить важливим, проте водночас дискусійним питанням, про що свідчить розмаїття підходів і теоретичних моделей, запропонованих провідними світовими економістами. З одного боку, участь держав у таких економічних угрупованнях приносить значну кількість переваг, серед яких виділяються можливість більш ефективного використання ефекту масштабу та розширення

ринків збуту продукції. Водночас не варто ігнорувати й потенційні ризики, зокрема часткову втрату національного суверенітету в економічній політиці та ймовірність виникнення дисбалансів на користь економічно сильніших країн-учасниць. Проте, у підсумку, сукупний вплив інтеграційних процесів – як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі зазвичай є позитивним, що підтверджує доцільність створення економічних союзів.

1.3 Основні цілі та механізми функціонування АСЕАН

АСЕАН – це міжнародна організація політичного, економічного та культурного спрямування, заснована у 1967 р. у м. Бангкок (Таїланд). Її створення відбулося шляхом підписання Декларації АСЕАН (Бангкокської декларації) представниками Індонезії, Малайзії, Філіппін, Сінгапуру та Таїланду. У наступні десятиліття до складу АСЕАН увійшли Бруней (1984 р.), В'єтнам (1995 р.), Лаос і М'янма (1997 р.), а також Камбоджа (1999 р.) [8].

Сьогодні АСЕАН об'єднує 10 країн (рис. 1.3) із загальною чисельністю населення близько 677,6 млн осіб і площею 4,5 млн км² [9; 10; 11].

Рисунок 1.3 – Карта країн-учасниць АСЕАН

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Варто зазначити, що у 2022 р. Асоціація прийняла принципову згоду на вступ Східного Тимору як 11-го члена. Наразі країна ще не є повноправною учасницею АСЕАН, а лише має статус спостерігача, що дозволяє їй брати участь у засіданнях та обговореннях на рівні організації до моменту офіційного вступу. Це важливе рішення включає також розробку дорожньої карти для набуття Східним Тимором повноправного членства в майбутньому [12].

Спочатку АСЕАН була створена з метою зміцнення регіональної співпраці та формування єдиного фронту проти поширення комунізму в Азії, що відповідало геополітичним викликам того часу. Організація значно посилила свою згуртованість у середині 1970-х рр., особливо після завершення війни у В'єтнамі. Важливим етапом розвитку став перший саміт АСЕАН, який відбувся у 1976 р. на Балі (Індонезія) і завершився підписанням кількох ключових угод, зокрема Договору про дружбу і співробітництво.

Завершення холодної війни та зростаюча стабільність у регіоні сприяли розширенню АСЕАН. У цей період відбувся перехід до більш глибокої економічної інтеграції в об'єднанні: у 1992 р. була створена зона вільної торгівлі АСЕАН (AFTA), а відповіддю на азійську фінансову кризу 1997 р. стала Чіангмайська угода, спрямована на посилення фінансової співпраці між країнами регіону [13].

Наразі основні цілі та завдання АСЕАН закріплені в її Декларації, яка визначає стратегічні напрями розвитку організації. Вони охоплюють як економічні, так і соціальні аспекти співпраці між країнами-учасницями, спрямовані на забезпечення стабільності та процвітання регіону. До ключових завдань АСЕАН належать [14]:

- прискорення економічного зростання, соціального прогресу та культурного розвитку через співпрацю на основі рівності та партнерства, що створює міцний фундамент для процвітаючої та мирної спільноти держав Південно-Східної Азії;

- зміцнення регіонального миру та стабільності шляхом дотримання принципів справедливості, верховенства права та норм Статуту ООН у міждержавних відносинах;

- розвиток активного співробітництва в економічній, соціальній, культурній, технічній, науковій та адміністративній сферах;

- сприяння освітньому, професійному та науковому розвитку через створення навчальних і дослідницьких установ;

- розширення взаємодії у сфері сільського господарства, промисловості та торгівлі, включаючи покращення транспортної та комунікаційної інфраструктури та дослідження міжнародних торговельних процесів для підвищення рівня життя населення;

- стимулювання досліджень, пов'язаних із регіоном Південно-Східної Азії;

- зміцнення співпраці з міжнародними та регіональними організаціями, що мають схожі цілі, а також пошук нових шляхів для ще тіснішої взаємодії.

У своїй діяльності країни-учасниці АСЕАН керуються не лише спільними цілями, а й фундаментальними принципами взаємодії, закріпленими в Договорі про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії (1976 р.). Ці принципи визначають правила поведінки держав у межах організації та сприяють зміцненню регіональної стабільності. До них, зокрема, належать [14]:

- взаємна повага до незалежності, суверенітету, рівності, територіальної цілісності та національної ідентичності всіх держав;

- право кожної країни самостійно визначати свій розвиток без зовнішнього втручання, примусу чи підривної діяльності;

- невтручання у внутрішні справи інших країн-учасниць;

- вирішення конфліктів та суперечностей виключно мирними методами;

- відмова від застосування сили або загрози її застосування;

- ефективна взаємодія та співпраця в різних сферах.

Функціональна та інституційна діяльність АСЕАН значно змінилися після ухвалення Хартії, яка була ратифікована у 2007 р. та набула чинності 15 грудня 2008 р. Цей документ, що складається з 55 статей [15], створив нову правову основу для діяльності організації, зміцнив її інституційну структуру та визначив ключові принципи взаємодії між державами-учасниками. Хартія стала юридично зобов'язуючою угодою для усіх 10 країн-учасниць АСЕАН і була зареєстрована в Секретаріаті ООН відповідно до статутних положень цієї міжнародної організації.

Прийняття Хартії АСЕАН супроводжувалося низкою важливих змін. Зокрема, зросла роль міністрів закордонних справ, була посилена функція Генерального секретаря АСЕАН, а також створено нові органи для прискорення інтеграційних процесів. Крім того, було запроваджено нові політичні та правові зобов'язання для країн-учасниць, що сприяло більшій узгодженості та ефективності діяльності організації [16]. У результаті АСЕАН отримала чітку правосуб'єктність і зміцнила свої позиції як регіональна структура, здатна реагувати на сучасні виклики та підтримувати стабільність у Південно-Східній Азії.

Найвищим політичним органом АСЕАН є Саміт, що об'єднує глав держав та урядів країн-учасниць. Він відіграє ключову роль у формуванні стратегічних рішень та визначенні напрямків розвитку регіональної співпраці. Відповідно до усталеної практики, зустрічі Саміту проводяться двічі на рік, а головуєча країна АСЕАН виконує функцію приймаючої сторони. Дата проведення визначається Головою Саміту після консультацій з іншими державами-членами, що забезпечує узгодженість у прийнятті рішень.

Важливу роль у забезпеченні ефективної підготовки до Саміту АСЕАН та координації виконання його рішень відіграє Координаційна рада АСЕАН [17]. Створена у 2008 р. відповідно до положень Статуту АСЕАН, Координаційна рада складається з міністрів закордонних справ країн-учасниць та збирається щонайменше двічі на рік. Основними завданнями цього органу

є узгодження звітів Ради спільноти АСЕАН для подальшого розгляду на Саміті, а також координація міжгалузевих ініціатив організації [8].

Координаційна рада зосереджується на ключових питаннях, що визначають порядок денний організації на відповідний рік головування. Це можуть бути як стратегічні ініціативи, так і нагальні виклики, що вимагають спільних дій. Наприклад, у 2020 р. Координаційна рада відіграла важливу роль у координації заходів у АСЕАН, спрямованих на боротьбу з пандемією COVID-19 [18].

Згідно зі ст. 9 Хартії АСЕАН, до Рад спільноти Асоціації належать [19]:

- Рада спільноти АСЕАН з питань політики та безпеки (APSC) – відповідає за загальну реалізацію Плану APSC та координує зусилля між усіма галузевими органами, що належать до її компетенції [20];
- Рада економічної спільноти АСЕАН (AEC) – головний орган, відповідальний за імплементацію стратегічних заходів, визначених Планом дій АЕС до 2025 р., з акцентом на економічну інтеграцію та регіональний розвиток [19];
- Рада соціокультурної спільноти АСЕАН (ASCC) – працює над створенням інклюзивної та стійкої соціокультурної спільноти, яка приносить користь її громадянам [21].

Секретаріат АСЕАН був створений міністрами закордонних справ країн-учасниць АСЕАН у лютому 1976 р. у м. Джакарта задля забезпечення більшої ефективності в координації діяльності органів АСЕАН та реалізації проектів і заходів Спільноти. Місія Секретаріату полягає в ініціюванні, сприянні та координації співпраці зацікавлених сторін АСЕАН для реалізації цілей та принципів, зазначених у Хартії АСЕАН [14].

Відповідно до Хартії в об'єднанні також створено Комітет постійних представників при АСЕАН, який складається з послів держав-учасниць і базується в Джакарті. Головування в Комітеті відбувається відповідно до щорічної ротації головування в АСЕАН. До основних завдань Комітету постійних представників можна віднести [22]:

- моніторинг та імплементацію рішень лідерів;
- координацію наскрізних питань;
- зміцнення відносин із зовнішніми партнерами АСЕАН;
- забезпечення основного та адміністративного керівництва і підтримки Секретаріату АСЕАН.

Отже, АСЕАН, з моменту свого заснування в 1967 р., стала потужним інструментом для зміцнення співпраці в Південно-Східній Азії, зокрема у сфері економіки, культури та політики. Асоціація постійно розширювалася, залучаючи нових учасників, і нині налічує 10 країн-учасниць. Протягом свого існування АСЕАН вдалося значно зміцнити інституційну структуру, зокрема через ухвалення Хартії, що визначила нові політичні та правові зобов'язання для організації. Завдяки інституціональним органам, таким як Координаційна рада та Комітет постійних представників, АСЕАН успішно реагує на поточні виклики, зокрема, у питаннях економічної інтеграції, зміцнення зовнішніх зв'язків та підтримки регіональної безпеки.

Висновки до розділу 1

Міжнародна економічна інтеграція є складним та багаторівневим процесом, який відображає поступове об'єднання національних економік у межах єдиного господарського простору. Її сутність трактується по-різному в межах трьох наукових шкіл – ліберальної, структуралістської та ринково-інституціональної – кожна з яких акцентує увагу на різних аспектах інтеграції: від ринкових механізмів до потреби в державному регулюванні. У сучасних умовах важливо не лише знижувати бар'єри у торгівлі, а й координувати політику в різних сферах задля забезпечення ефективного функціонування інтеграційних об'єднань. Вивчення концептуальних підходів і етапів розвитку міжнародної економічної інтеграції дозволяє краще зрозуміти, як країни можуть досягати синергії та сталого зростання завдяки взаємодії на регіональному й глобальному рівнях.

Узагальнення теоретичних напрацювань дозволяє виділити основну мету інтеграційних процесів – розвиток національної економіки та зростання доходів країн-учасниць через розширення ринків, ефект масштабу, модернізацію виробництва та покращення доступу до ресурсів. При цьому інтеграція має не лише економічний, а й політичний та культурний виміри, сприяючи зміцненню безпеки, гармонізації норм і створенню умов для зближення народів. Теоретичні підходи демонструють, що інтеграційні об'єднання породжують як позитивні ефекти (розширення ринку, інновації, підвищення ефективності), так і потенційні ризики (втрату суверенітету, нерівномірний розвиток, концентрацію ринку). Втім, переважна більшість дослідників сходяться на думці, що загальний баланс інтеграції є позитивним і доцільність її створення підтверджується практикою успішних економічних союзів.

Яскравим прикладом успішного втілення інтеграційної моделі виступає АСЕАН, яка за пів століття свого існування перетворилася на важливу регіональну організацію, що об'єднує 10 країн Південно-Східної Азії з близько 676 млн населення. Організація успішно забезпечує політичну стабільність, економічну інтеграцію та культурну співпрацю між своїми учасниками, що закріплено в Декларації та Хартії АСЕАН. Через розвиток спільних інституцій, таких як Координаційна рада, Ради Спільнот та Секретаріат, АСЕАН створила ефективний механізм управління, який дозволяє оперативно реагувати на виклики в межах регіону. Плани щодо прийняття нових членів, зокрема Східного Тимору, демонструють подальші прагнення до розширення та зміцнення співпраці, що робить Асоціацію вагомим гравцем у Південно-Східній Азії.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АСЕАН

2.1 Порівняльний аналіз економік країн-учасниць АСЕАН

АСЕАН, як інтеграційне об'єднання, охоплює країни з діаметрально протилежними рівнями економічного та соціального розвитку, серед яких є як високорозвинені держави, так і ті, що тільки перебувають на шляху до цього статусу. З одного боку, така різноплановість створює певні труднощі в процесі створення спільної політики та узгодження стратегічних рішень в рамках організації. З іншого боку, вона надає країнам-учасницям унікальні можливості для взаємовигідного співробітництва, економічного зростання та культурного обміну.

З метою глибшого розуміння поточного стану економік країн-учасниць АСЕАН та виявлення ключових напрямів їх розвитку, доцільно здійснити порівняльний аналіз основних соціально-економічних показників, які характеризують ситуацію в кожній з країн-учасниць (табл. 2.1) [10].

Таблиця 2.1 – Порівняння основних соціально-економічних показників країн-учасниць АСЕАН у 2024 р.

Країна	Площа, км ²	Населення, тис. осіб	ВВП, млрд дол. США	ВВП на душу населення, тис. дол. США	Темп зростання ВВП, %	Інфляція, %
Бруней	5765	455,5	15,3	33,6	4,1%	-0,4%
В'єтнам	331344	101112,7	476,3	4,7	7,1%	3,6%
Індонезія	1892410	281603,8	1357,3	4,8	5,0%	2,1%
Камбоджа	181035	17312,0	46,0	2,7	5,6%	0,8%
Лаос	236800	7646,7	15,1	2,0	4,3%	23,1%
Малайзія	330411	34058,8	420,1	12,3	5,1%	1,8%
М'янма	676577	51317,0	72,1	1,4	-0,7%	27,8%
Сінгапур	736	6036,9	547,5	90,7	4,4%	2,4%
Таїланд	497407	70213,0	526,5	7,5	2,5%	0,4%
Філіппіни	300000	112884,8	450,9	4,0	5,6%	3,2%
АСЕАН	4452485	682641,2	3926,9	5,8	4,8%	3,0%

Джерело: побудовано автором на основі [10]

У 2024 р. серед країн-учасниць АСЕАН найбільший номінальний ВВП був зафіксований в Індонезії – 1,36 трлн дол. США, що становить близько 34,6% загального ВВП угруповання. Значною мірою на розміри ВВП Індонезії впливає велика чисельність населення (понад 281 млн осіб) та загальний стан розвитку економіки цієї країни.

Проте, при аналізі ВВП на душу населення, ситуація дещо змінюється: найвищий показник спостерігається в Сінгапурі – 90,7 тис. дол. США, що вказує на високу продуктивність економіки країни, незважаючи на порівняно невелике населення (близько 6,0 млн осіб). Водночас найменший показник ВВП Лаоса (15,1 млрд дол. США) досить тісно корелює з його показником ВВП на душу населення – 2,0 тис. дол. США (одним із найнижчих в Асоціації) [10]. Загалом, згідно з класифікацією Світового банку станом на 2025 р., за рівнем ВВП на душу населення країни-учасниці АСЕАН поділяються на такі категорії [23]:

- **країни з доходом нижче середнього** (1,1-4,5 тис. дол. США) – В'єтнам, Камбоджа, Лаос, М'янма, Філіппіни;
- **країни з доходом вище середнього** (4,5-13,9 тис. дол. США) – Індонезія, Малайзія, Таїланд;
- **країни з високим доходом** (>13,9 тис. дол. США) – Бруней, Сінгапур.

Щодо темпів зростання реального ВВП, то найвищий показник у 2024 р. був зафіксований у В'єтнамі – 7,1%, що перевищує середній показник по АСЕАН (4,8%) (табл. 2.1). Це, зокрема, свідчить про активізацію внутрішнього попиту та розвиток сфери послуг і промисловості. Найнижчий темп зростання (-0,7%) спостерігався у М'янмі, що може бути пов'язано з уповільненням темпів виробництва внаслідок внутрішніх конфліктів.

Середній рівень інфляції по АСЕАН у 2024 р. становив 3,0%, і лише кілька країн продемонстрували значно вищі показники, зокрема М'янма (27,8%) та Лаос (23,1%). Такі високі показники в цих країнах можуть бути наслідком політичної нестабільності, залежності від імпорту та девальвації

національних валют. Натомість, низька інфляція, як у Таїланді (0,4%) та Камбоджі (0,8%), є результатом стабільної монетарної політики цих країн [10].

Аналізуючи структуру ВВП країн-учасниць АСЕАН за секторами економіки, можна помітити тісний взаємозв'язок між рівнем розвитку цих держав та домінуванням певних галузей у їх економіках (рис. 2.1). Так, в країнах з найвищим рівнем ВВП на душу населення, таких як Сінгапур і Бруней, домінують сектори сфери послуг (76,4% і 38,1%, відповідно) та промисловості (23,6% і 60,7%). При цьому, внесок сільського господарства до ВВП цих країн є мінімальним або повністю відсутнім, що притаманно високорозвиненим економікам.

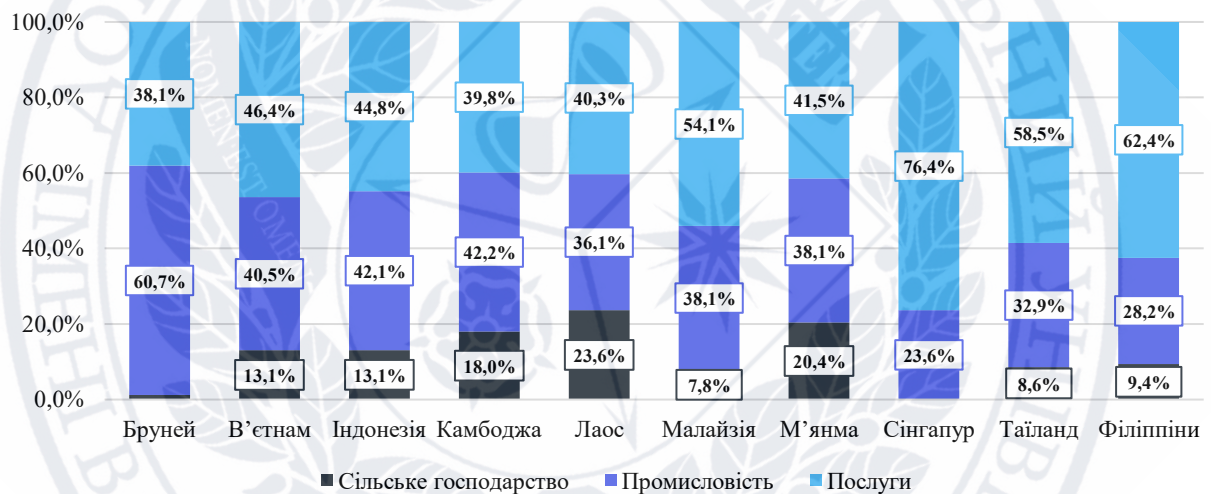

Рисунок 2.1 – Структура ВВП країн-учасниць АСЕАН за секторами економіки у 2023 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [24]

Натомість М'янма і Лаос, які демонструють найнижчі показники ВВП на душу населення, мають значну частку сільського господарства у структурі ВВП (20,4% і 23,6%, відповідно), що вказує на їх аграрну орієнтацію і нижчий рівень технологічного розвитку [24]. Загалом, домінування сфери послуг є характерним для більш розвинених країн регіону, тоді як переважання аграрного сектору свідчить про наявність структурних викликів і необхідність модернізації економіки.

Розглянемо більш детально економічні профілі країн-учасниць АСЕАН.

Бруней – одна з найменших, але водночас найзаможніших країн Південно-Східної Азії. Високий рівень добробуту держави забезпечується завдяки розвиненій нафтогазовій галузі, яка формує близько 60% ВВП та понад 90% доходів бюджету. Однак залежність країни від експорту енергоносіїв робить її вразливою до коливань світових цін на нафту, що призводить до стагнації економіки. Попри деяке зростання іноземних інвестицій внаслідок запровадження урядом стратегічної програми «Wawasan 2035», спрямованої на розвиток хазяльного виробництва, туризму, фінансових послуг і технологій, енергетика досі домінує в економіці Брунею. Надалі економічна стабільність країни буде значною мірою залежати від успішності реформ і здатності розвинути нові сектори економіки [25].

В'єтнам має найбільш динамічний темп розвитку економіки (7,1%) серед країн АСЕАН, що зумовлено наявністю молодोї робочої сили, значними потоками іноземних інвестицій та стрімкою індустріалізацією. Протягом останнього десятиліття країна зайняла важливе місце у глобальних ланцюгах постачання, зокрема в галузях електроніки, текстилю та машинобудування. Наразі В'єтнам виступає провідним виробничим центром у світі і приваблює ТНК, які шукають альтернативу Китаю на тлі зростання витрат і посилення торговельних суперечок (зокрема, Samsung і Apple). Водночас країна стикається із внутрішніми викликами, такими як недосконалість фінансового сектору та регуляторні бар'єри, які стримують частину інвесторів. Для того, щоб побороти наслідки цих проблем і отримати статус провідної індустріальної держави Азії, В'єтнаму необхідно зосередитись на розвитку нових технологій і виробництві товарів з високою доданою вартістю [26].

Як уже зазначалося вище, **Індонезія** – це найбільша економіка АСЕАН, як за чисельністю населення, так і за розміром ВВП. Завдяки багатим природним ресурсам та активній державній політиці з просування внутрішньої переробки сировини, країна є провідним виробником нікелю, пальмової олії, міді, вугілля, олова та бокситів. Аграрний сектор (13,1% ВВП) також відіграє

важливу роль, забезпечуючи зайнятість для значної частини населення. Хоча частка сектору послуг в економіці є досить високою (44,8%), вона все ще є меншою порівняно з більш розвиненими економіками світу. Загалом, Індонезія має потенціал для подальшого зростання завдяки розвитку інфраструктури та виробництву електроніки й автомобілів, однак її подальший прогрес значною мірою залежатиме від успішного вирішення соціально-економічних проблем і подолання корупції [27].

Камбоджа демонструє високі темпи економічного зростання (5,6%), однак її економіка залишається вразливою через залежність від іноземних інвестицій та вузьку спеціалізацію на текстильній промисловості (більше 70% експорту). Зокрема, залучення китайських інвестицій через ініціативу «Один пояс – один шлях» дало поштовх розвитку інфраструктури в країні, але водночас підвищило ризики боргової залежності. Очікується, що після спаду, пов'язаного з пандемією COVID-19, економіка Камбоджі поступово відновлюватиметься, з акцентом на виробництві, туризмі та інфраструктурі. Подальше зростання країни залежатиме від покращення управління, модернізації системи освіти та впровадження експортної диверсифікації [28].

Економіка **Лаосу** побудована довкола використання природних ресурсів, насамперед гідроенергетики, що забезпечує валютні надходження через експорт електроенергії до сусідніх країн. Проте така вузька спеціалізація економіки, а також залежність від фінансування з Китаю та високий рівень державного боргу створюють певні ризики для економічного розвитку держави. Окремі інфраструктурні проекти, такі як залізниця Китай-Лаос, відкривають перспективи для торгівлі, але вимагають ефективного управління та економічної диверсифікації. Без розширення промислової бази, покращення інституційної спроможності та збільшення інвестицій у людський капітал Лаос ризикує потрапити в боргову пастку та зіштовхнутися із фінансовою нестабільністю [29].

Малайзія демонструє приклад збалансованої та модернізованої економіки, яка поєднує експортно-орієнтовану промисловість із розвиненим

сектором послуг. Її ключова роль у глобальних ланцюгах постачання напівпровідників та тісні торгові взаємозв'язки з Китаєм, США та Сінгапуром забезпечують конкурентоспроможність на світовому ринку. Основні виклики, перед якими постає Малайзія, пов'язані з демографічними змінами та внутрішньою політичною нестабільністю. Для збереження позицій регіонального лідера країні важливо забезпечити ефективне впровадження економічної модернізації та перехід до високотехнологічного виробництва [30].

Економіка **М'янми**, яка колись вважалася ринком із великим потенціалом, зазнала серйозної дестабілізації після військового перевороту у 2021 р. Відтік капіталу, запровадження міжнародних санкцій, крах довіри інвесторів, посилений виходом великих нафтових ТНК, залишає економіку в стані вразливості. ВВП М'янми різко скоротився у 2021 р. й досі не відновився: країна зіштовхнулася з високою інфляцією, девальвацією валюти та погіршенням рівня життя. Хоча інфраструктурні проекти за участі Китаю частково підтримують економіку, короткострокові перспективи країни все ж залишаються похмурими. Реальне відновлення можливе лише після завершення конфлікту та повернення довіри інвесторів. Без стабільної політичної ситуації країна ризикує ще більше поглибити економічний спад, що призведе до збільшення рівня бідності [31].

Сінгапур – це одна з найрозвиненіших економік світу, на що впливає її стратегічне розташування, ефективне державне управління та висококваліфікована робоча сила. Країна демонструє унікальну здатність до економічної адаптації та стратегічного передбачення, що дозволяє їй утримувати провідні позиції в умовах глобальної невизначеності. Її модель економіки – приклад вдалого поєднання відкритого ринку, інноваційного розвитку та державної політики, орієнтованої на майбутнє. Уряд Сінгапуру активно інвестує в штучний інтелект, цифровізацію та зелені технології, аби зберегти конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Водночас подальше економічне зростання країни буде залежати від успішного переходу

до нових технологічних секторів і здатності мінімізувати ризики, пов'язані з демографічним тиском і глобальними торговельними викликами [32].

Таїланд – друга за величиною економіка Південно-Східної Азії із сильною виробничою базою та туристичною привабливістю, що формують потужний потенціал для короткострокового зростання. Країна давно є важливим промисловим центром для виробництва автомобілів, електроніки та сільськогосподарської продукції. Проте в останні роки темпи зростання були повільними через політичну нестабільність, повільне впровадження структурних реформ і пандемію COVID-19, яка мала сильний негативний вплив на туристичний сектор. Успішна реалізація стратегії Thailand 4.0 та створення сприятливого середовища для інноваційних інвестицій стануть ключовими факторами для забезпечення довготривалої економічної стійкості країни [33].

Протягом останніх десятиліть **Філіппіни** мали один із найвищих темпів зростання економіки в Азії (близько 6%) завдяки потужному внутрішньому ринку та молодій робочій силі. Проте після пандемії COVID-19 у 2020 р. економіка країни зазнала суттєвого спаду. Відтоді відбулося відновлення, що базувалося на грошових переказах з-за кордону, розвитку сектору послуг і державних інвестиціях в інфраструктуру. На сьогодні Філіппіни є одним із світових лідерів з надання аутсорсингових послуг у сферах обслуговування клієнтів, ІТ та фінансових операцій, оскільки країна має значну кількість кваліфікованих англомовних кадрів. Проте для переходу до більш якісного розвитку державі слід активніше розвивати промисловість, зменшувати залежність від імпорту та підвищувати інфраструктурну спроможність [34].

На основі проведеного аналізу економік країн-учасниць АСЕАН можна зробити висновок, що економічна ситуація в регіоні Південно-Східної Азії є вкрай неоднорідною. Одні країни, як-от Сінгапур та Бруней, демонструють високий рівень розвитку, інноваційності та стабільності, тоді як інші – Таїланд та Філіппіни – перебувають на проміжному етапі: маючи потужний внутрішній потенціал, вони все ще стикаються з викликами структурних

реформ, нерівності та політичної нестабільності. М'янма взагалі переживає глибоку політичну та економічну кризу, що блокує будь-які перспективи для зростання. Така асиметрія розвитку всередині інтеграційного блоку виступає як викликом, так і можливістю: вона дозволяє країнам-лідерам ділитися досвідом, а менш розвиненим учасникам – прискорити трансформацію завдяки доступу до регіональних ініціатив і інвестицій. Загалом, збереження відкритості, взаємної підтримки та прагнення до інтеграції залишаються ключовими передумовами для забезпечення стійкого економічного розвитку Асоціації.

2.2 Оцінка динаміки зовнішньоторговельної діяльності АСЕАН

З моменту свого заснування АСЕАН фокусувалася переважно на політичній співпраці, однак з другої половини 1980-х рр. Асоціація почала активно рухатися в напрямку посилення економічних зв'язків між країнами-учасницями. Центральним елементом цього процесу стало створення АФТА, направленої на лібералізацію торгівлі між країнами-учасницями [35].

АФТА була офіційно заснована в 1992 р. з метою поглиблення внутрішньої торгівлі в межах угруповання шляхом зниження митних тарифів і ліквідації нетарифних бар'єрів. Важливим механізмом реалізації стала Схема ефективних преференційних тарифів (СЕРТ), спрямована на зниження мит на вироблені та напіввироблені товари, а також на перероблену сільськогосподарську продукцію. Цей процес лібералізації здійснювався поетапно, при цьому деякі продукти піддавалися більш швидкому зниженню тарифних ставок. Так, до 2003 р. тарифи на більшість товарів у країнах АСЕАН-6 (Бруней, Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд та Філіппіни) були знижені до 5%, а до 2017 р. середній тариф для усіх 10 країн-учасниць зменшився до 0,2%.

Попри значне зниження тарифних ставок, вплив АФТА на потенційне зростання обсягів внутрішньої торгівлі в АСЕАН був майже невідчутним.

Навпаки, частка внутрішньої торгівлі у ЗТО угруповання не тільки не зросла, а навіть знизилась: із 25% у 2003 р. до 21,4% у 2024 р. [10; 36; 37; 38].

Якщо ж проводити більш детальний аналіз за товарними потоками, то упродовж 2015-2024 рр. внутрішній експорт країн-учасниць АСЕАН демонстрував досить стабільну тенденцію до зростання (за виключенням суттєвих спадів у 2020 р. та 2023 р.). Загалом, за період аналізу показник внутрішнього експорту об'єднання збільшився на 52,8% (або 151,7 млрд дол. США) – із 287,1 млрд дол. США у 2015 р. до 438,8 млрд дол. США у 2024 р. (рис. 2.2). Водночас частка внутрішнього експорту у ЗТО об'єднання коливалася в межах 21,3-24,5% протягом зазначеного періоду. Зокрема, найвищу частку було зафіксовано у 2015 р. (24,5%), тоді як у 2024 р. цей показник становив лише 22,5%, що вказує на зниження інтеграційної взаємозалежності країн-учасниць об'єднання [10].

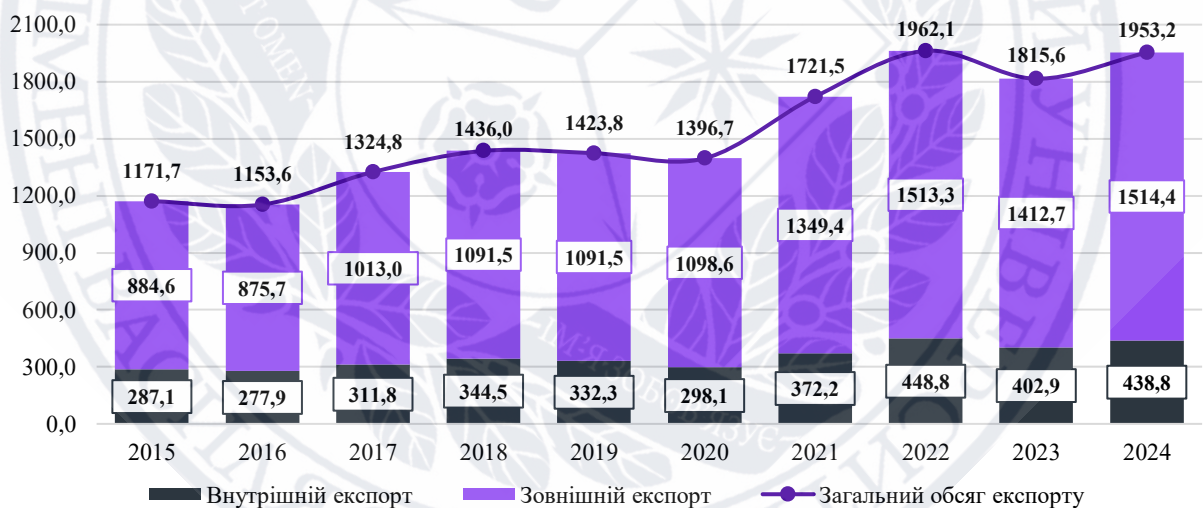

Рисунок 2.2 – Динаміка внутрішнього та зовнішнього експорту товарів АСЕАН протягом 2015-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Розглядаючи товарну структуру внутрішнього експорту АСЕАН у 2024 р. можна помітити значну концентрацію як високотехнологічних, так і сировинних товарних груп [37]. Зокрема, основу становлять електротехнічна продукція (24,0%) та мінеральне паливо (19,4%), формуючи разом майже

половину усіх експортних потоків всередині Асоціації (табл. 2.2). Провідними постачальниками більшості ключових товарів виступають Сінгапур, Малайзія та Таїланд, системно домінуючи у таких категоріях, як електричне обладнання, ядерні реактори, пластмаси та різноманітні прилади. Окремі країни, зокрема Індонезія та В'єтнам, спеціалізуються на конкретних секторах (чорні метали та зернові культури, відповідно) [10].

Таблиця 2.2 – Товарна структура внутрішнього експорту АСЕАН у 2024 р.

Товарна група	Обсяг внутрішнього експорту, млрд дол. США	Частка у внутрішньому експорті, %	Топ-3 країни-експортера в межах АСЕАН
Електричне обладнання та техніка	105,4	24,0%	Сінгапур, Малайзія, Таїланд
Мінеральне паливо та нафтопродукти	85,2	19,4%	Сінгапур, Малайзія, Індонезія
Ядерні реактори, машини та механічне обладнання	48,0	10,9%	Сінгапур, Малайзія, Таїланд
Дорогоцінні метали, камені та ювелірні вироби	19,0	4,3%	Сінгапур, Таїланд, Індонезія
Транспортні засоби (крім залізничних/трамвайних)	17,7	4,0%	Таїланд, Індонезія, Сінгапур
Пластмаси та вироби з них	14,4	3,3%	Сінгапур, Таїланд, Малайзія
Оптичні, медичні та вимірювальні прилади	8,5	1,9%	Сінгапур, Малайзія, Філіппіни
Зернові культури	8,4	1,9%	В'єтнам, Камбоджа, Таїланд
Чорні метали (залізо і сталь)	8,3	1,9%	Індонезія, В'єтнам, Малайзія
Органічна хімія	6,5	1,5%	Сінгапур, Малайзія, Таїланд
Загалом (топ-10 товарних категорій)	321,6	73,3%	-
Внутрішній експорт	438,8	100%	Сінгапур, Малайзія, Таїланд

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Що стосується внутрішнього імпорту АСЕАН, то у 2015-2024 рр. він демонстрував коливання схожі до ситуації з внутрішнім експортом, із загальною тенденцією до зростання. За вказаний період показник поступово збільшився на 54,8% (або 136 млрд дол. США) – з 248,3 млрд дол. США у 2015 р. до 384,2 млрд дол. США у 2024 р. (рис. 2.3). Попри збільшення абсолютного обсягу, частка внутрішнього імпорту в загальній структурі

залишалася помірною, на рівні 20,3-22,5% [10]. Така динаміка свідчить про залежність АСЕАН від зовнішніх імпорتنих потоків та відносно обмежене використання внутрішнього виробничого потенціалу [37].

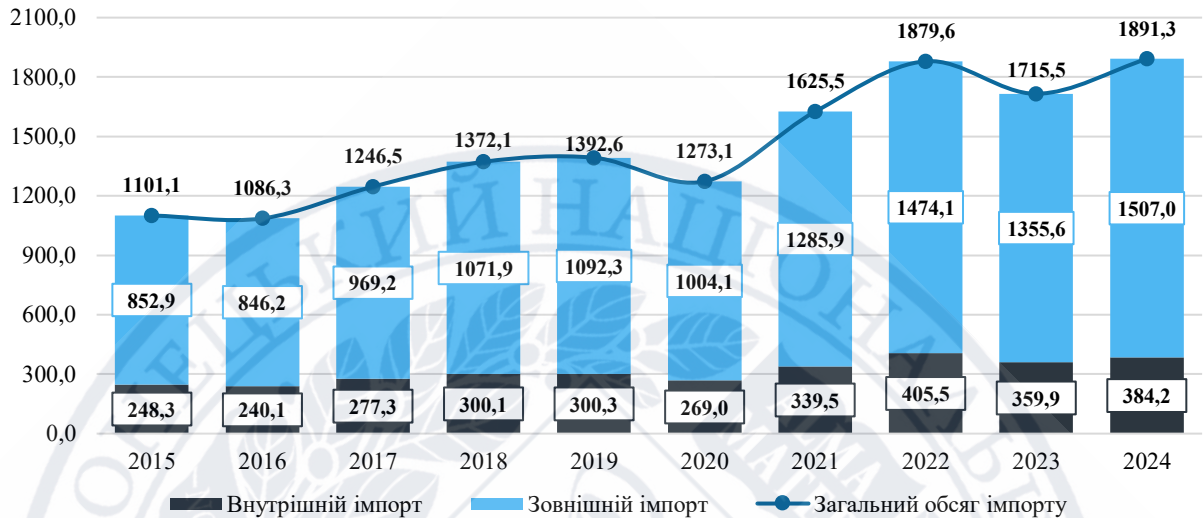

Рисунок 2.3 – Динаміка внутрішнього та зовнішнього імпорту товарів АСЕАН протягом 2015-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Товарна структура внутрішнього імпорту АСЕАН у 2024 р. демонструє значну диверсифікацію, однак найбільші обсяги припадають на енергетичні ресурси та електроніку [37]. Внутрішній попит на мінеральне паливо та електричне обладнання забезпечує близько 45% загального імпорту всередині АСЕАН, що відображає високий рівень залежності країн регіону від обміну стратегічно важливими товарами (табл. 2.3). Як і з експортом, Сінгапур, Малайзія та Таїланд фігурують серед ключових імпортерів майже у всіх провідних товарних категоріях. Водночас спостерігається певна спеціалізація окремих країн: наприклад, Філіппіни активно імпортують транспортні засоби та зернові культури, тоді як Індонезія – мінеральне паливо, пластмаси та органічну хімію [10].

Таблиця 2.3 – Товарна структура внутрішнього імпорту АСЕАН у 2024 р.

Товарна група	Обсяг внутрішнього імпорту, млрд дол. США	Частка у внутрішньому імпорті, %	Топ-3 країни-імпортера в межах АСЕАН
Мінеральне паливо та нафтопродукти	90,6	23,6%	Індонезія, Сінгапур, Малайзія
Електричне обладнання та техніка	83,1	21,6%	Сінгапур, Малайзія, Таїланд
Ядерні реактори, машини та механічне обладнання	35,4	9,2%	Сінгапур, Малайзія, Індонезія
Транспортні засоби (крім залізничних/трамвайних)	17,9	4,7%	Філіппіни, В'єтнам, Малайзія
Пластмаси та вироби з них	13,0	3,4%	Індонезія, Малайзія, В'єтнам
Дорогоцінні метали, камені та ювелірні вироби	9,3	2,4%	Сінгапур, Таїланд, Малайзія
Зернові культури	7,6	2,0%	Філіппіни, Індонезія, В'єтнам
Оптичні, медичні та вимірювальні прилади	7,6	2,0%	Сінгапур, Малайзія, Індонезія
Чорні метали (залізо і сталь)	7,2	1,9%	В'єтнам, Малайзія, Індонезія
Органічна хімія	6,6	1,7%	Індонезія, Малайзія, Таїланд
Загалом (топ-10 товарних категорій)	278,3	72,4%	-
Внутрішній імпорт	384,2	100%	Сінгапур, Малайзія, Таїланд

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Географічна структура внутрішньої торгівлі АСЕАН у 2024 р. демонструє значну асиметрію між країнами-учасниками, що свідчить про нерівномірний рівень інтегрованості в регіональні ланцюги постачань [37]. Найбільшими учасниками внутрішньої торгівлі залишаються Сінгапур, Малайзія та Таїланд, на яких в сумі припадає близько 71,9% внутрішнього експорту об'єднання (табл. 2.4). Водночас відносна частка цього показника у загальному експорті згаданих вище країн є невисокою і коливається в межах 23,3-29,6%, що значно нижче, ніж в інших менших економіках. Зокрема, в таких країнах, як Лаос і Бруней, частка внутрішнього експорту є досить великою (61,0% та 37,4%, відповідно) [10], що зумовлено їх географічним положенням і залежністю від торгівлі з сусідами.

Таблиця 2.4 – Географічна структура внутрішньої торгівлі товарами АСЕАН у 2024 р.

Країна	Внутрішній експорт		Внутрішній імпорт	
	Обсяг, млрд дол. США	Частка у загальному експорті, %	Обсяг, млрд дол. США	Частка у загальному імпорті, %
Сінгапур	149,3	29,6%	90,8	19,9%
Малайзія	95,8	29,0%	71,5	23,8%
Таїланд	70,2	23,3%	54,5	17,8%
Індонезія	54,4	20,4%	51,9	22,1%
В'єтнам	36,5	9,1%	46,9	12,4%
Філіппіни	12,6	15,0%	43,5	27,9%
Лаос	6,0	61,0%	4,5	53,5%
Камбоджа	5,1	19,0%	10,6	37,1%
Бруней	4,6	37,4%	3,5	47,6%
М'янма	4,3	29,0%	6,5	52,1%
АСЕАН	438,8	22,5%	384,2	20,3%

Джерело: побудовано автором на основі [10]

У географічній структурі внутрішнього імпорту АСЕАН також спостерігається нерівномірний розподіл: М'янма та Лаос, незважаючи на невисокі абсолютні показники (6,5 млрд дол. США та 4,5 млрд дол. США, відповідно), у відносному вимірі імпортують найбільше товарів вироблених в межах об'єднання (52,1% та 53,5%) [10]. Попри це, загальний рівень внутрішньої взаємозалежності в АСЕАН залишається низьким, що свідчить про домінування зовнішніх торговельних зв'язків над інтеграційними процесами всередині блоку [37].

Варто відзначити, що на обмеженість ефекту АФТА вплинуло кілька чинників: збереження значної кількості нетарифних бар'єрів, схожість економічної структури країн-учасниць (тобто конкуренція в подібних товарних категоріях), а також слабка інституційна підтримка реалізації угод. Крім того, інтеграція країн-учасниць АСЕАН у глобальні ланцюги доданої вартості зумовила їх орієнтацію на зовнішні ринки поза межами регіону [36; 37].

На тлі обмежених результатів внутрішньої економічної інтеграції дедалі більшої ваги набуває зовнішня торгівля країн-учасниць АСЕАН, яка виступає

ключовим чинником економічного зростання та джерелом валютних надходжень об'єднання. Орієнтація на експорт поза межі регіону, зокрема в межах глобальних ланцюгів доданої вартості, значною мірою формує зовнішньоекономічну стратегію АСЕАН і визначає її місце у світовій економіці [37].

Упродовж 2015-2024 рр. зовнішня торгівля товарами АСЕАН демонструвала загальну тенденцію до зростання, незважаючи на певні коливання, пов'язані з глобальними економічними викликами. Зокрема, обсяги товарного експорту зросли з 0,88 трлн дол. США у 2015 р. до 1,51 трлн дол. США у 2024 р. (рис. 2.4). Схожа динаміка характерна й для імпорту: зростання з 0,85 трлн дол. США у 2015 р. до 1,51 трлн дол. США у 2024 р. ТБ об'єднання упродовж аналізованого періоду залишався позитивним (за винятком 2019 р.), що свідчить про переважання експортної складової у структурі торгівлі. Найвищий профіцит було зафіксовано у 2020 р. (94,5 млрд дол. США), і хоча в подальші роки він зменшився, загалом Асоціація зберігала стабільне позитивне сальдо, що підкреслює її вагому роль у світовій торгівлі [10].

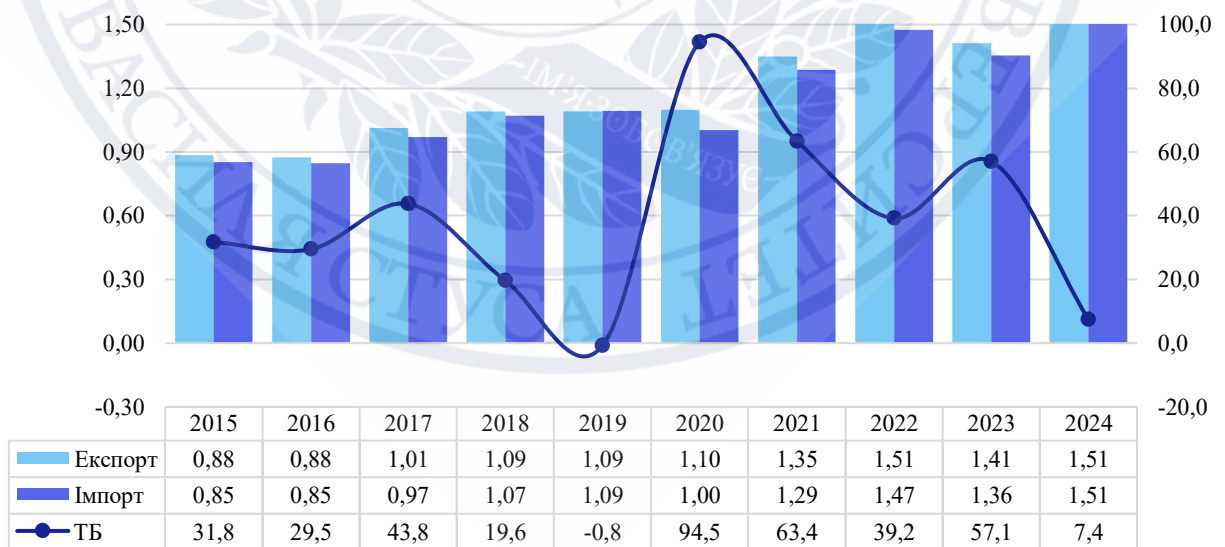

Рисунок 2.4 – Динаміка зовнішньої торгівлі товарами (ліва шкала, у трлн дол. США) та ТБ (права шкала, млрд дол. США) АСЕАН, 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Описані вище тенденції в динаміці зовнішньої торгівлі АСЕАН набувають більшої виразності при розгляді показників на рівні окремих країн-учасниць [37]. Аналіз табл. 2.5 свідчить про суттєву концентрацію торговельної активності в кількох ключових економіках регіону: Сінгапурі, В'єтнамі, Таїланді, Малайзії та Індонезії, які у 2024 р. разом забезпечили понад 91,4% загального ЗТО об'єднання. Найбільшу частку мав Сінгапур (23,9%), який, попри обмежену ресурсну базу, виступає важливим хабом реекспорту та торгівлі високотехнологічною продукцією. Друге місце займає В'єтнам, із часткою 23,1% та позитивним сальдо ТБ (34,5 млрд дол. США), що свідчить про його роль як одного з головних промислових і торговельних гравців регіону. У протизвагу цим країнам, інші учасники АСЕАН, такі як Філіппіни та Таїланд, зіштовхнулися з істотним торговельним дефіцитом (-40,7 млрд дол. США та -21,9 млрд дол. США, відповідно), що може свідчити про їх залежність від імпорту споживчих товарів з-за кордону [10].

Таблиця 2.5 – Основні показники зовнішньої торгівлі товарами країн-учасниць АСЕАН у 2024 р.

Країна	Обсяг експорту, млрд дол. США	Обсяг імпорту, млрд дол. США	ТБ, млрд дол. США	ЗТО	
				Обсяг, млрд дол. США	Частка в АСЕАН, %
Бруней	7,7	3,8	3,9	11,5	0,38%
В'єтнам	366,7	332,3	34,5	699,0	23,14%
Індонезія	212,1	183,3	28,8	395,4	13,09%
Камбоджа	21,6	18,0	3,6	39,6	1,31%
Лаос	3,9	3,9	0,0	7,8	0,26%
М'янма	10,6	6,0	4,6	16,6	0,55%
Малайзія	234,8	228,5	6,3	463,3	15,33%
Сінгапур	355,1	366,6	-11,6	721,7	23,89%
Таїланд	230,4	252,3	-21,9	482,7	15,97%
Філіппіни	71,6	112,3	-40,7	183,8	6,08%
АСЕАН	1514,4	1507,0	7,4	3021,4	100,00%

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Розглянемо товарну структуру зовнішньої торгівлі АСЕАН, щоб визначити рівень технологічного розвитку та індустріальну спеціалізацію

об'єднання. У 2024 р. найбільшу частку в експорті Асоціації становило електричне обладнання та техніка (447,0 млрд дол. США або 29,6%), що свідчить про стратегічну важливість електроніки й високотехнологічного виробництва в таких країнах, як В'єтнам, Сінгапур та Малайзія (рис. 2.5). Другою за обсягами категорією стали ядерні реактори, машини та механічне обладнання (186,4 млрд дол. США; 12,3%), що підтверджує посилення ролі обробної промисловості з високим рівнем доданої вартості. Незважаючи на незначну частку у загальній структурі товарного експорту, мінеральне паливо та нафтопродукти (6,9%), а також оптичні, медичні та вимірювальні прилади (3,2%) залишаються важливими складовими експорту для країн із потужною ресурсною базою, таких як Індонезія та Малайзія. Інші товари разом становили майже половину експорту АСЕАН за кордон (48,0%), що вказує на значну диверсифікацію товарних потоків, які виходять з угруповання [10].

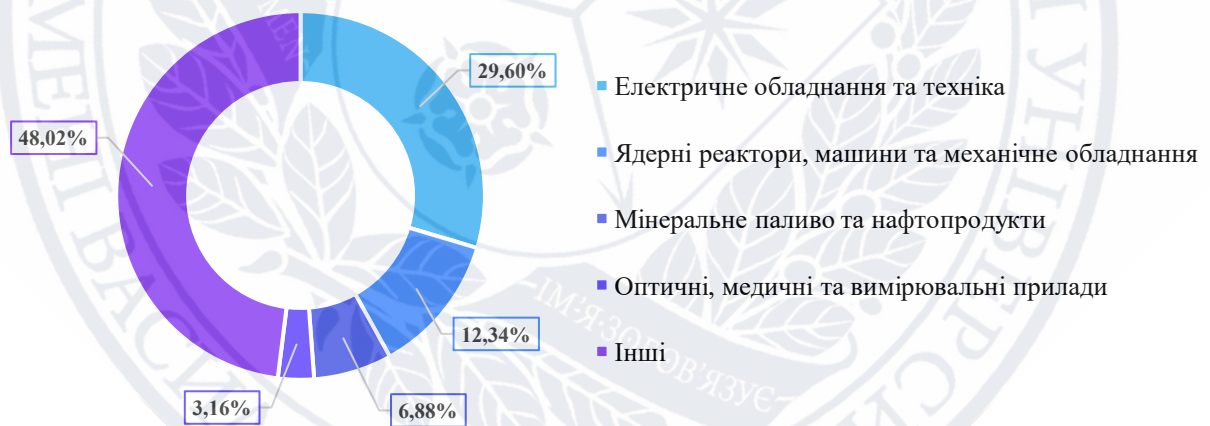

Рисунок 2.5 – Товарна структура експорту АСЕАН у 2024 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Якщо ж розглядати товарну структуру імпорту АСЕАН, то у 2024 р. провідну позицію серед ввезених товарів займало електричне обладнання та техніка (410,9 млрд дол. США або 27,2%), що свідчить як про залежність високотехнологічного виробництва від іноземних комплектуючих, так і про внутрішній попит на цифрові технології (рис. 2.6). Значна частка імпорту

також припадала на мінеральне паливо та нафтопродукти (202,1 млрд дол. США; 13,4%), оскільки окремі країни-учасниці АСЕАН (Сінгапур, Таїланд та Малайзія) є залежними від зовнішніх джерел енергії. Ядерні реактори, машини та механічне обладнання (13,4%) імпортується переважно в контексті оновлення виробничих потужностей та реалізації інфраструктурних проектів в межах об'єднання. Пластмаси та вироби з них (3,5%) мають важливе значення для переробної промисловості, зокрема харчової, побутової та хімічної галузей. Водночас вагома частка інших товарів (642,9 млрд дол. США; 42,6%) підкреслює широку диверсифікацію імпортних потоків, зумовлену різним рівнем розвитку національних економік країн-учасниць АСЕАН та потребою в широкому спектрі продукції [10].

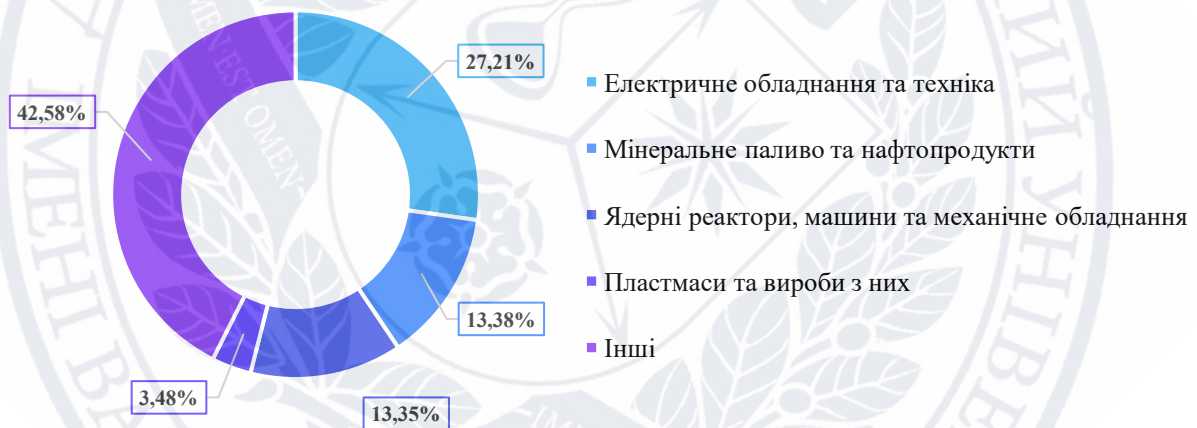

Рисунок 2.6 – Товарна структура імпорту АСЕАН у 2024 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Поглиблення аналізу зовнішньої торгівлі АСЕАН вимагає також оцінки географічного розподілу її основних торгових партнерів задля виявлення зовнішньоекономічних пріоритетів об'єднання та його ступеня інтеграції в глобальні ланцюги поставок [37]. У 2024 р. провідним напрямом експорту продукції, виробленої в АСЕАН, стали США (312,4 млрд дол. США), що демонструє стратегічне значення південноазійського регіону для американського ринку (рис. 2.7). Китай (291,3 млрд дол. США) посів друге

місце, підтверджуючи високий рівень виробничої та логістичної співпраці з Асоціацією. Японія зайняла третє місце за обсягом експорту з АСЕАН (120,6 млрд дол. США), що вказує на тісні економічні зв'язки об'єднання з іншими розвиненими економіками Східної Азії. Водночас наявність серед ключових партнерів об'єднання таких країн, як Південна Корея, Індія та Австралія, свідчить про диверсифікацію зовнішньоторговельних відносин АСЕАН за межами традиційних центрів сили [10].

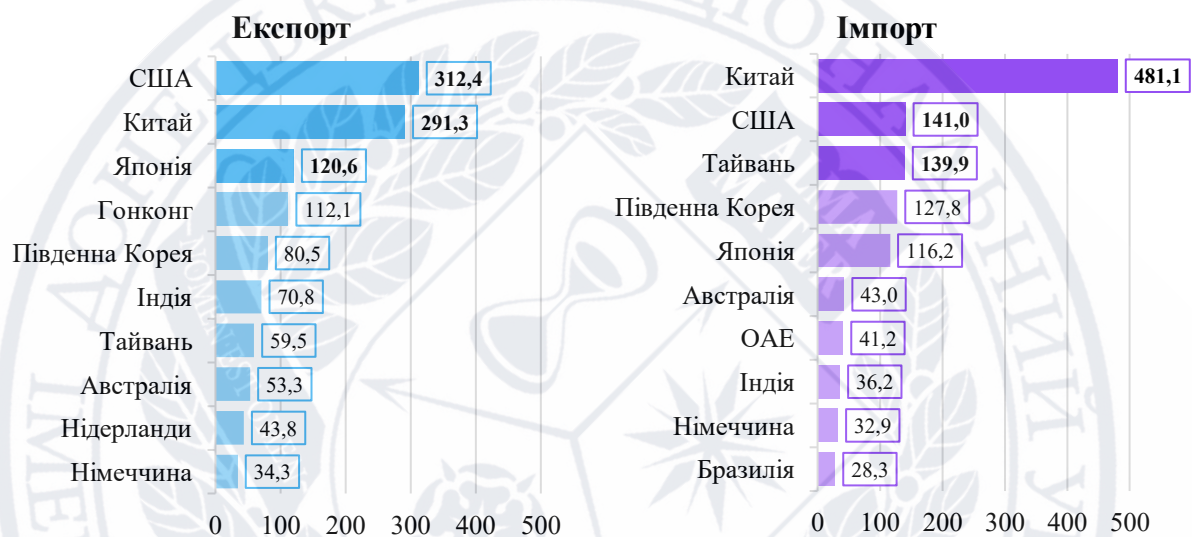

Рисунок 2.7 – Географічна структура торгових партнерів АСЕАН у 2024 р.,
млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Щодо імпорту, то лідерство Китаю є набагато більш помітним – обсяг поставок із цієї країни до АСЕАН досяг у 2024 р. 481 млрд дол. США (близько 31,9% від загального імпорту Асоціації) (рис. 2.7). США (141 млрд дол. США) та Тайвань (139,9 млрд дол. США) залишаються основними постачальниками інноваційної продукції до країн-учасниць АСЕАН. Значні обсяги імпорту з Південної Кореї, Японії, Австралії та ОАЕ вказують на активну ресурсну й промислову кооперацію, зокрема у сфері енергетики та сировини [10].

Отже, попри формальну реалізацію зони вільної торгівлі та суттєве зниження митних бар'єрів, внутрішньоекономічна інтеграція АСЕАН

залишається відносно слабкою. Зокрема, частка внутрішньої торгівлі у ЗТО об'єднання не демонструє сталого зростання, що свідчить про переважну орієнтацію країн-учасниць на зовнішні ринки. Натомість, зовнішня торгівля відіграє ключову роль у розвитку країн-учасниць АСЕАН, компенсуючи обмежену інтеграцію всередині самого угруповання та забезпечуючи стабільні джерела для економічного зростання. Високий рівень диверсифікації як у товарній, так і в географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами свідчить про активне включення Асоціації до глобальних ланцюгів доданої вартості.

2.3 Роль іноземних інвестицій у прискоренні інтеграційних процесів в АСЕАН

Протягом останніх десятиліть АСЕАН вдалося істотно підвищити свою інвестиційну привабливість завдяки стійкому економічному зростанню та активній участі у регіональних і міжнародних торговельних мережах. Асоціація впевнено закріпила за собою статус провідного світового центру залучення ПІІ, зберігаючи при цьому позицію лідера серед країн, що розвиваються. Зростання обсягів ПІІ не лише стимулює модернізацію промисловості та технологічний розвиток, а й відіграє ключову роль у поглибленні інтеграційних процесів між країнами-учасницями [39].

На відміну від загальносвітової динаміки до зниження обсягів інвестування у 2024 р. (-11%), потоки ПІІ до АСЕАН зросли на 8%, сягнувши 226 млрд дол. США, що лише на 5 млрд дол. США менше рекордного показника об'єднання у 2022 р. (рис. 2.8). Частка Асоціації у світових потоках ПІІ становила 15%, що дало змогу АСЕАН четвертий рік поспіль утримувати лідерство серед країн, що розвиваються. Сукупний обсяг накопичених ПІІ в об'єднанні становив 3,6 трлн дол. США у 2024 р., що перевищує сукупні показники Африки та Південної Америки у 1,2 р. [10; 24; 40].

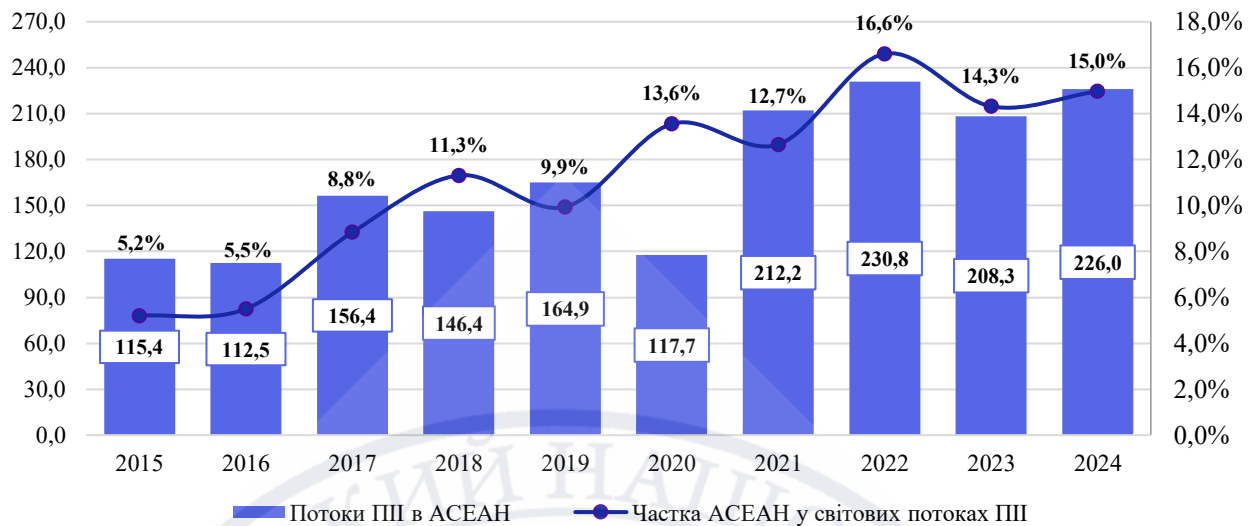

Рисунок 2.8 – Динаміка потоків ПІІ в АСЕАН (ліва шкала, млрд дол. США) та зміни частки АСЕАН у світових потоках ПІІ (права шкала, %) протягом 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [10; 24]

Починаючи з 2021 р., щорічні обсяги надходжень ПІІ в АСЕАН стабільно перевищують 200 млрд дол. США, тоді як у 2015-2020 рр. середній рівень становив менше 140 млрд дол. США. Така динаміка пояснюється поєднанням зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких ключову роль відіграла глобальна реструктуризація ланцюгів постачання. Зокрема, через торговельні суперечки між США та Китаєм значна частину виробництва перемістилася до країн Південно-Східної Азії.

Водночас економічна інтеграція в межах об'єднання створює додаткові можливості для інвесторів, сприяючи залученню капіталу у виробничу сферу, зокрема в галузі електроніки, виробництва електричних автомобілів, фармацевтики та цифрової економіки. Крім того, важливим чинником залишається активне розширення присутності як нових, так і вже існуючих іноземних інвесторів, що прагнуть зміцнити свої позиції на ринках регіону та скористатися його конкурентними перевагами у вартості виробництва [10; 40].

У 2024 р. п'ять галузей економіки сукупно отримали близько 87% загального обсягу ПІІ в АСЕАН, при цьому фінансовий сектор (включно з

банківською справою та страхуванням) і переробна промисловість разом акумулювали близько 60% усіх інвестицій (рис. 2.9). Високі темпи приросту інвестицій у виробничій сфері, а також у секторах професійної, наукової та технічної діяльності стали головним рушієм загального зростання ПІІ в Асоціації. Лише у ці два напрями потік інвестицій зріс на 53 млрд дол. США у 2024 р., що повністю компенсувало скорочення обсягів вкладень у фінансовий сектор об'єднання (-43,6 млрд дол. США) [10; 40].

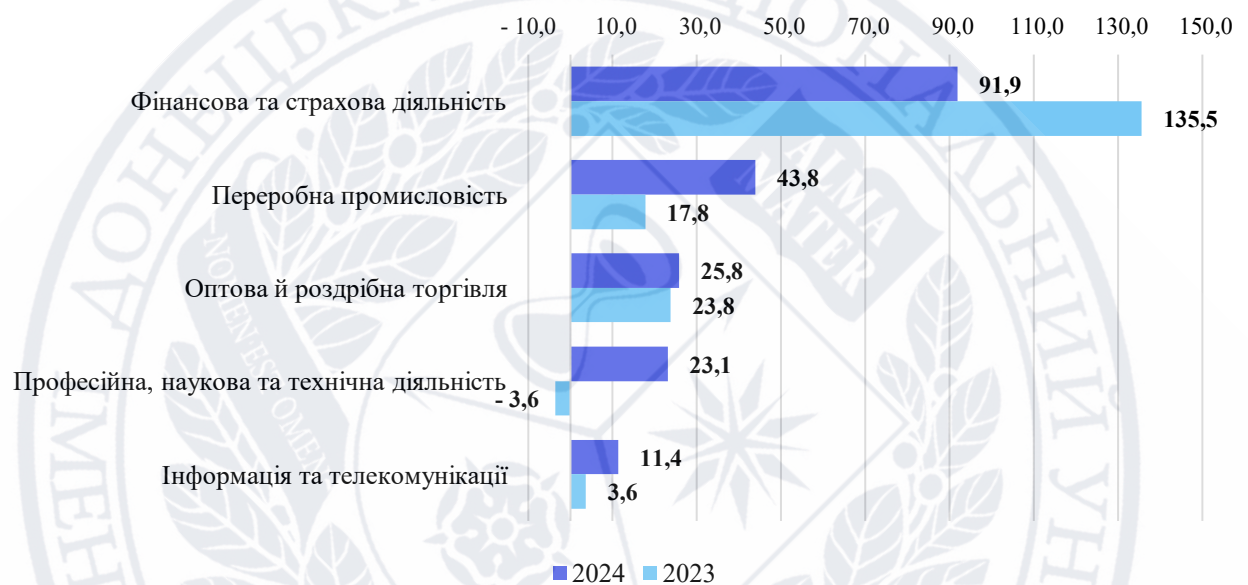

Рисунок 2.9 – Топ-5 галузей економіки за обсягами потоків ПІІ в АСЕАН у 2023-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Найпомітніше зростання інвестицій у 2024 р. спостерігалось у виробничій сфері АСЕАН, де обсяг ПІІ зріс на 147% порівняно з 2023 р. (з 17,8 млрд дол. США до 43,8 млрд дол. США), насамперед у секторах виробництва автомобілів, електроніки та напівпровідників. Таке помітне зростання активності пояснюється великою кількістю нових масштабних інвестиційних проектів, спрямованих на розширення або модернізацію виробничих потужностей.

Не менш стрімке зростання спостерігалось у сфері професійної, наукової та технічної діяльності, сукупний обсяг інвестицій у яку зріс із -3,6 млрд дол. США у 2023 р. до 23,1 млрд дол. США у 2024 р. Позитивну тенденцію до зростання продемонструвала і сфера оптової та роздрібної торгівлі, що пояснюється збільшенням споживчого попиту та активним розвитком електронної комерції у регіоні. Значне пожвавлення відзначалося також у галузі інформаційних та комунікаційних технологій, що було зумовлено зростаючим попитом на дата-центри, хмарні обчислення та розвиток цифрової економіки.

Загалом зростання інвестицій у наукомісткі та високотехнологічні види діяльності свідчить про переорієнтацію міжнародних корпорацій на проекти з високою доданою вартістю, що сприяє технологічному оновленню економік країн-учасниць АСЕАН. Протягом останніх років іноземні компанії все активніше створюють технологічні та інноваційні центри не тільки в Сінгапурі, а й в Індонезії, Таїланді та В'єтнамі – країнах, які поступово формують ядро промислового потенціалу АСЕАН [10; 40].

Інша тенденція, яка все більш яскраво відображається в інвестиційному профілі АСЕАН, полягає в збільшенні потоків внутрішньорегіональних інвестицій, а також посиленні ролі азійських економік у структурі ПІІ до країн-учасниць об'єднання. Як видно з табл. 2.6, у 2024 р. на десять провідних країн-інвесторів припало 75% загального обсягу ПІІ в АСЕАН, що на 6,8 п. п. менше порівняно з 2023 р. Зростання обсягів інвестицій з країн-учасниць АСЕАН, Китаю, Сполученого Королівства та Японії сприяло підвищенню сукупного притоку капіталу до регіону [10; 40].

Попри те, що США у 2024 р. залишалися найбільшим інвестором АСЕАН, обсяг їх ПІІ скоротився удвічі порівняно з 2023 р. – до 42,1 млрд дол. США. Близько 82% американських вкладень надійшло до сектору фінансової діяльності. Основним реципієнтом ПІІ зі США став Сінгапур, отримавши понад 88% усіх вкладень [10; 40].

Таблиця 2.6 – Географічна структура джерел ПІІ в АСЕАН у 2023-2024 рр.

Країна	2024		2023	
	Обсяг ПІІ, млрд дол. США	Частка у загальному обсязі ПІІ, %	Обсяг ПІІ, млрд дол. США	Частка у загальному обсязі ПІІ, %
США	42,1	18,6%	84,4	40,5%
АСЕАН	31,5	13,9%	21,7	10,4%
Китай	19,3	8,6%	17,3	8,3%
Сполучене Королівство	18,7	8,3%	4,7	2,2%
Японія	17,5	7,7%	12,7	6,1%
Гонконг	14,3	6,3%	13,8	6,6%
Південна Корея	7,6	3,4%	3,7	1,8%
Тайвань	7,2	3,2%	2,8	1,3%
Ірландія	5,6	2,5%	7,6	3,6%
Франція	5,0	2,2%	1,0	0,5%
Разом (топ-10 країн)	169,8	74,7%	168,8	81,5%
Інші країни	57,1	25,3%	38,6	18,5%
Усього ПІІ в АСЕАН	226,0	100,0%	208,3	100,0%

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Натомість, з боку Китаю у 2024 р. спостерігалось помітне збільшення інвестицій, обсяг яких зріс на 11% і досяг 19,3 млрд дол. США. Основним напрямом інвестування для Китаю залишалося виробництво, яке акумулювало понад третину ПІІ, тоді як решта вкладень спрямовувалася у сектори фінансової діяльності, нерухомості, енергетики та науково-технічну сферу. Китайські ТНК, подібно до своїх конкурентів із Японії, США та ЄС, активно створюють регіональні центри управління для координації бізнес-операцій у межах АСЕАН [10; 40; 41].

Важливим джерелом капіталу для АСЕАН у 2024 р. стало також Сполучене Королівство, обсяги інвестицій якого збільшилися втричі, порівняно з 2023 р., і сягнули позначки 18,7 млрд дол. США. Найактивніше британські компанії інвестували в оптову та роздрібну торгівлю, фінанси, а також у масштабні промислові проекти. Зокрема, Unilever розширює виробництво та ланцюги постачання на Філіппінах і у В'єтнамі, HSBC збільшує присутність у Малайзії та В'єтнамі, Standard Chartered розвиває

цифрові банківські послуги в Індонезії та на Філіппінах, а Prudential інвестує у страхування та управління активами в Таїланді та В'єтнамі [10; 40].

Далі розглянемо розподіл інвестицій серед окремих країн-учасниць АСЕАН. У 2024 р. потоки ПІІ до семи з десяти країн-учасниць збільшилися, що загалом сприяло підвищенню інвестиційної активності в регіоні (рис. 2.10). Найвищі показники зростання інвестицій було зафіксовано в Малайзії (35,9%) та Таїланді (31,4%), тоді як Камбоджа, Сінгапур та В'єтнам змогли досягти рекордних рівнів обсягів інвестицій [10; 40].

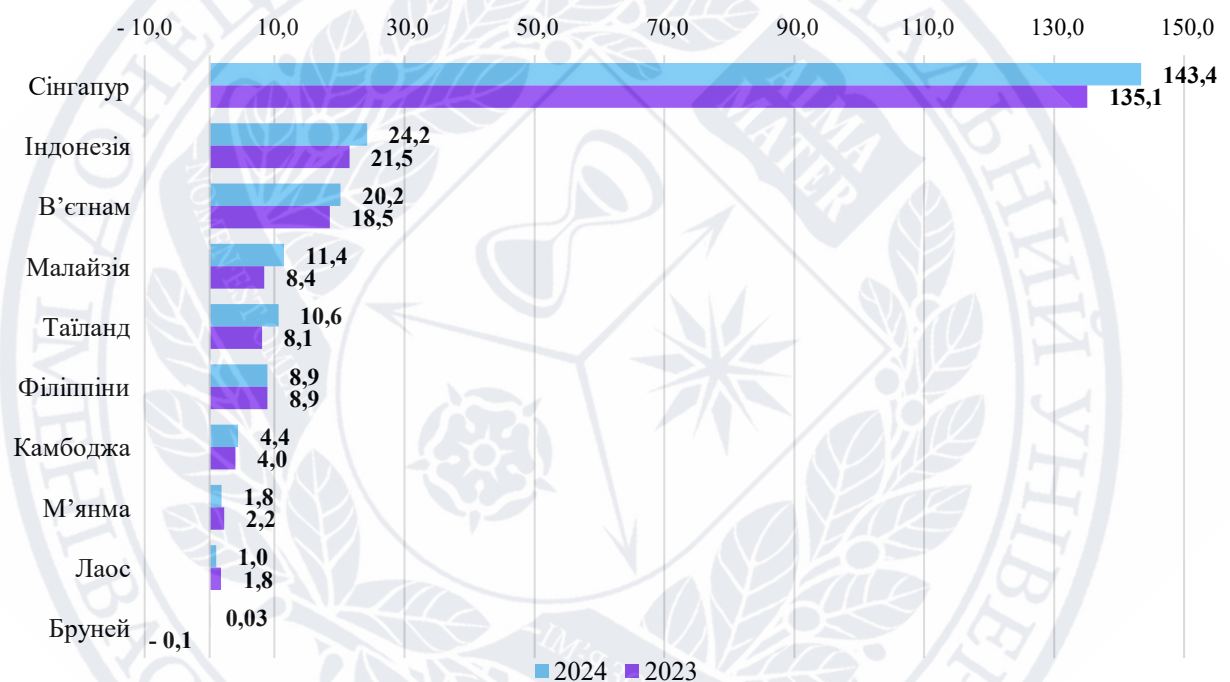

Рисунок 2.10 – Потоки ПІІ до країн-учасниць АСЕАН у 2023-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Понад 60% загального притоку ПІІ АСЕАН у 2024 р. було зосереджено у Сінгапурі (143,4 млрд дол. США), що на 6% більше, ніж у 2023 р. Попри скорочення інвестицій у фінансовий сектор, суттєве зростання у сфері виробництва, наукових і технічних досліджень, а також діяльності холдингових компаній забезпечило загальне підвищення рівня ПІІ країни. Провідними інвесторами у 2024 р. стали компанії зі США, ЄС, Великої

Британії, Японії, Китаю та країн-учасниць АСЕАН. Загалом Сінгапур зберігає провідні позиції як головний фінансовий та інноваційний центр регіону. Таке домінування пояснюється наявністю масштабних інвестиційних проектів у сфері виробництва, фінансів, діяльності холдингових компаній та науково-дослідних центрів.

В Індонезії обсяг ПІІ зріс на 13% порівняно з 2023 р. – до 24,2 млрд дол. США. Найбільше коштів було вкладено у видобувну галузь промисловості, а також сектори торгівлі та охороні здоров'я. Виробництво залишилось ключовим напрямом інвестицій в Індонезії, хоча його обсяги залишилися на рівні попереднього року. Значна частка ПІІ надійшла до Індонезії від інвесторів з країн-учасниць АСЕАН, передусім із Сінгапуру, а також з Китаю, Японії та Південної Кореї, що свідчить про активізацію співпраці в межах азійського регіону.

У В'єтнамі обсяг ПІІ зріс на 9% у 2024 р., перевищивши позначку у 20 млрд дол. США. Найпривабливішим напрямком для інвесторів залишається виробництво, куди продовжують вкладати кошти компанії із Сінгапуру, Південної Кореї та Китаю. Також варто відзначити тенденцію до активізації інвестування у галузь нерухомості, що свідчить про збільшення внутрішнього попиту та стабільне економічне зростання країни [10; 40].

Для дослідження впливу основних макроекономічних показників на ВВП АСЕАН (далі – y) побудуємо багатофакторну модель зв'язку на основі даних за 2010-2024 рр. В якості незалежних факторів розглянемо наступні показники:

- експорт товарів, млрд дол. США (x_1);
- імпорт товарів, млрд дол. США (x_2);
- потоки ПІІ, млрд дол. США (x_3);
- рівень інфляції (CPI), % (x_4);
- рівень безробіття, % (x_5).
- зовнішній борг, % (x_6).

Для перевірки доцільності включення всіх зазначених показників було проведено попередній кореляційно-регресійний аналіз. Зокрема, на основі вихідних даних, зазначених у табл. А.1 Додатку А, побудовано кореляційну матрицю для визначення напрямку та тісноти зв'язку між досліджуваними показниками (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Кореляційна матриця досліджуваних чинників

	y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
y	1						
x_1	0,863	1					
x_2	0,855	0,995	1				
x_3	0,862	0,924	0,925	1			
x_4	-0,462	-0,036	-0,029	-0,173	1		
x_5	-0,393	-0,282	-0,343	-0,316	0,012	1	
x_6	0,615	0,447	0,418	0,458	-0,645	0,138	1

Джерело: розраховано автором на основі табл. А.1 Додатку А

Побудована кореляційна матриця виявила критично високий рівень лінійного зв'язку між показниками експорту (x_1) та імпорту (x_2) товарів. Коефіцієнт парної кореляції між ними становить 0,995, що свідчить про майже повну колінеарність. Окрім цього, високі показники коефіцієнтів парної кореляції були виявлені між експортом товарів (x_1) та потоками ПП (x_3) – 0,924, а також між імпортом товарів (x_2) та потоками ПП (x_3) – 0,925.

Далі було проведено аналіз за допомогою інструменту «Регресія» (MS Excel) (рис. А.1 Додатку А), результати якого засвідчили низьку якість окремих змінних. Зокрема, аналіз Р-значень для коефіцієнтів регресії показав наступне:

- Р-значення для показника потоків ПП (x_3) становить 0,925, що значно перевищує допустимий поріг $\alpha = 0,05$ і свідчить про статистичну незначущість цього фактору.

- Р-значення для показника зовнішнього боргу (x_6) становить 0,743, що також є значно вищим за рівень значущості $\alpha = 0,05$. Відповідно, вплив цього показника на ВВП у досліджуваному періоді не є статистично підтвердженим.

Відповідно до результатів первинного кореляційно-регресійного аналізу з моделі було виключено фактори імпорту (через мультиколінеарність), а також ПІІ та зовнішнього боргу (через статистичну незначущість). Це дозволило сформувати фінальну специфікацію моделі, що включає три чинники: експорт товарів (x_1), рівень інфляції (x_4) та рівень безробіття (x_5).

Далі, на основі оновлених вихідних даних (табл. А.2 Додатку А) було побудовано кореляційну матрицю (табл. 2.8), з якої можемо спостерігати наступне:

- найбільший вплив на ВВП має експорт товарів (x_1). Коефіцієнт кореляції $r_{yx1} = 0,863$, що свідчить про дуже сильний, прямий (додатний) зв'язок.
- рівень інфляції (x_4) та рівень безробіття (x_5) мають помірний, обернений (від'ємний) зв'язок з ВВП (-0,462 та -0,393, відповідно).
- між незалежними факторами спостерігається слабкий зв'язок, що вказує на низьку ймовірність проблеми мультиколінеарності.

Таблиця 2.8 – Кореляційна матриця досліджуваних чинників для оновленої моделі

	y	x_1	x_4	x_5
y	1			
x_1	0,863	1		
x_4	-0,462	-0,036	1	
x_5	-0,393	-0,282	0,012	1

Джерело: розраховано автором на основі табл. А.2 Додатку А

За допомогою інструменту аналізу «Регресія» (MS Excel) проведемо кореляційно-регресійний аналіз (рис. А.2 Додатку А). З отриманого звіту рівняння регресії має такий вигляд:

$$y = 1956,45 + 1,3285x_1 - 15673,26x_4 - 14663,44x_5 \quad (2.1)$$

Далі зробимо перевірку статистичної значущості отриманої моделі та її коефіцієнтів. Проаналізуємо Р-значення для кожного коефіцієнта (заданий рівень значущості $\alpha = 0,05$):

- intercept (вільний член): P-value = 0,000126 ($< 0,05$) – значущий.
- x_1 (експорт товарів) : P-value = 1,219E-07 ($< 0,05$) – високо значущий.
- x_4 (рівень інфляції)): P-value = 3,379E-05 ($< 0,05$) – високо значущий.
- x_5 (рівень безробіття) : P-value = 0,0342 ($< 0,05$) – значущий.

Оскільки Р-значення для всіх змінних (включаючи вільний член) є меншими за 0,05, всі фактори є статистично значущими і їх включення до моделі є обґрунтованим.

Коефіцієнти рівняння показують кількісний вплив кожного фактору на результативний показник при незмінності інших факторів. Зокрема, при збільшенні експорту товарів на 1 млрд дол. США, ВВП АСЕАН зростає в середньому на 1,329 млрд дол. США. Натомість, при збільшенні рівня інфляції на 1 п.п. (тобто на 0,01), ВВП зменшиться в середньому на 156,73 млрд дол. США ($-15673,26 * 0,01$). При збільшенні рівня безробіття на 1 п.п., ВВП зменшиться в середньому на 146,63 млрд дол. США ($-14663,44 * 0,01$).

Наступним кроком проведемо оцінку достовірності (якості) отриманої моделі в цілому. Адекватність побудованого рівняння регресії оцінюється коефіцієнтом множинної кореляції $R = 0,977$ (характеризує дуже тісний сукупний зв'язок між досліджуваними факторами (x_1, x_4, x_5) та ВВП (y)) та коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,9545$ (побудована модель пояснює 95,45% загальної варіації (змін) ВВП). Крім того, оскільки Significance F = 1,15636E-07 $< \alpha(0,05)$, нульова гіпотеза про випадковість зв'язку відхиляється. Фактичне значення F-критерію (76,85) значно перевищує табличне, тому модель в цілому є статистично значущою, адекватною та надійною.

Відповідно до розрахованих характеристик (коефіцієнти детермінації, множинної кореляції, критерії Фішера та Стьюдента), що були застосовані для оцінки достовірності моделі, можна дійти висновку, що побудована економетрична модель є якісною, адекватною та статистично надійною. Вона

відображає тісний зв'язок між ВВП АСЕАН, обсягами експорту, рівнем інфляції та рівнем безробіття. Модель підтверджує, що експорт є ключовим чинником, що впливає на зростання ВВП Асоціації, тоді як інфляція та безробіття мають значний стримуючий (негативний) вплив на економічний розвиток об'єднання.

Отже, інвестиційна активність в АСЕАН продовжує зростати, підтверджуючи високий рівень довіри міжнародних інвесторів до країн регіону. У 2024 р. притік ПІІ сягнув 226 млрд дол. США, що забезпечило Асоціації 15% світових потоків. Основними напрямками стали фінансовий сектор, виробництво та наукомісткі галузі. Така структура інвестицій свідчить про поступовий перехід АСЕАН до інноваційно орієнтованої моделі розвитку, з акцентом на підвищення технологічного рівня та конкурентоспроможності регіону.

Результати економетричного моделювання демонструють, що ВВП АСЕАН має тісний позитивний зв'язок з експортом і негативну залежність від інфляції та безробіття. Модель виявила високі показники надійності ($R^2 = 0,9545$), що підтверджує її адекватність та високу якість. Загалом, експорт залишається ключовим драйвером економічного зростання, тоді як стабільність цін і ринку праці є необхідними умовами для підтримання сталого розвитку об'єднання.

Висновки до розділу 2

Результати аналізу соціально-економічного різноманіття країн-учасниць АСЕАН свідчать про те, що незважаючи на суттєві відмінності у рівнях розвитку, структурах економік та темпах зростання між країнами, ця регіональна організація виступає важливою платформою для співпраці та координації їх політик. Розвинені країни, такі як Сінгапур і Бруней, демонструють стабільність і орієнтацію на високотехнологічні та сервісні сектори, тоді як держави з нижчим доходом, як Лаос чи Камбоджа, все ще

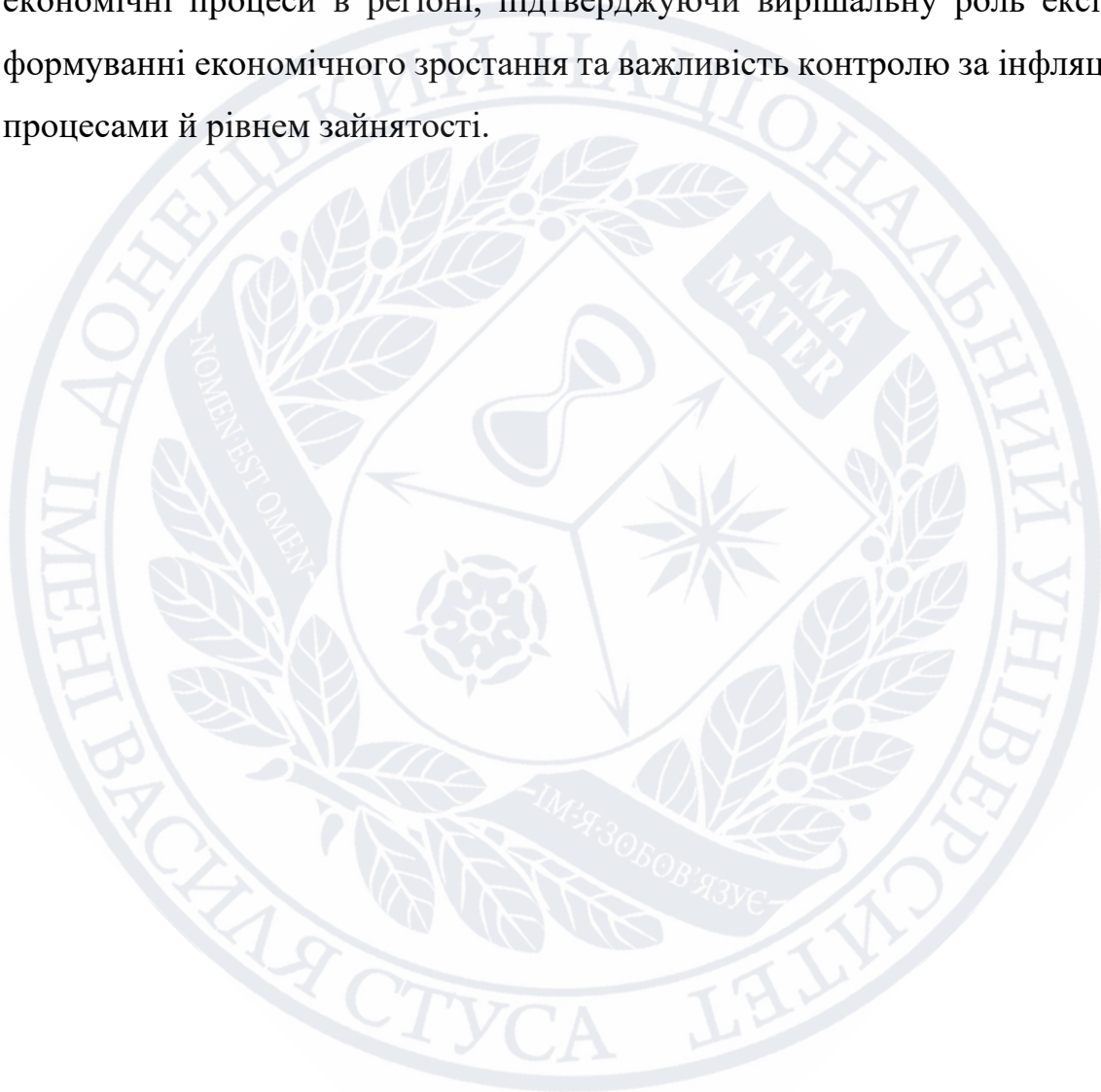
залежать від аграрного сектору і потребують структурних реформ. Відмінності у соціально-економічних показниках створюють як виклики, пов'язані з узгодженням стратегій, так і можливості для взаємного збагачення через інвестиції, технологічний обмін і диверсифікацію економік.

Різний рівень розвитку країн регіону впливає і на глибину їх економічної інтеграції. Незважаючи на створення Зони вільної торгівлі та значне зниження тарифів, очікуваного зростання обсягів внутрішньої торгівлі між країнами-учасницями не відбулося – частка внутрішньогрупової торгівлі навіть дещо зменшилася за останні два десятиліття. Натомість зовнішня торгівля продовжує відігравати визначальну роль у розвитку економік країн-учасниць, демонструючи стійке зростання та позитивне торговельне сальдо. Така ситуація вказує на орієнтацію АСЕАН на участь у глобальних ланцюгах доданої вартості та залежність від зовнішніх ринків, тоді як подальше посилення внутрішньої кооперації потребує усунення нетарифних бар'єрів, диверсифікації виробничих структур і зміцнення інституційної взаємодії між країнами регіону.

Протягом останнього десятиліття країни-учасниці АСЕАН продемонстрували стійке зростання інвестиційної активності, що зумовлено як реструктуризацією глобальних ланцюгів постачання, так і поглибленням економічної інтеграції в межах об'єднання. У 2024 р. Асоціація залучила близько 15% світових потоків ПІІ, що забезпечило їй лідерство серед країн, що розвиваються. Найбільші обсяги капіталу були спрямовані у фінансовий сектор і переробну промисловість, однак швидке зростання спостерігалось також у наукомістких галузях – виробництві електроніки, електромобілів, фармацевтиці та цифровій економіці. Така диверсифікація інвестицій свідчить про технологічну модернізацію регіону та перехід до моделей розвитку з високою доданою вартістю, що формує основу для подальшої економічної стабільності АСЕАН.

Побудована економетрична модель підтверджує, що динаміка ВВП АСЕАН тісно пов'язана з окремими макроекономічними факторами, зокрема

експортом, рівнем інфляції та безробіття. Згідно з результатами регресійного аналізу, експорт має найсильніший позитивний вплив на зростання ВВП Асоціації, тоді як інфляція та безробіття чинять відчутний негативний ефект. Високі значення коефіцієнтів кореляції ($R = 0,977$) та детермінації ($R^2 = 0,9545$) свідчать про високу якість та надійність моделі, що пояснює понад 95% варіації ВВП. Таким чином, модель адекватно відображає реальні економічні процеси в регіоні, підтверджуючи вирішальну роль експорту у формуванні економічного зростання та важливість контролю за інфляційними процесами й рівнем зайнятості.

РОЗДІЛ 3

МІСЦЕ АСЕАН У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

3.1 Внутрішні та зовнішні виклики в АСЕАН як перешкоди для економічної інтеграції

На сучасному етапі АСЕАН демонструє вагомі здобутки у розбудові ЗВТ та активізації економічної кооперації між країнами-учасницями. Завдяки реалізації цих заходів об'єднання змогло трансформуватися у впливового суб'єкта світової економіки, який характеризується значною інвестиційною привабливістю. Поряд з цим, подальший інтенсивний розвиток економічної інтеграції в межах АСЕАН ускладнюється наявністю низки комплексних проблем, які суттєво стримують реалізацію інтеграційних ініціатив. Як зображено на рис. 3.1, ці проблеми доцільно класифікувати на дві групи: внутрішні та зовнішні [42; 43; 44; 45].

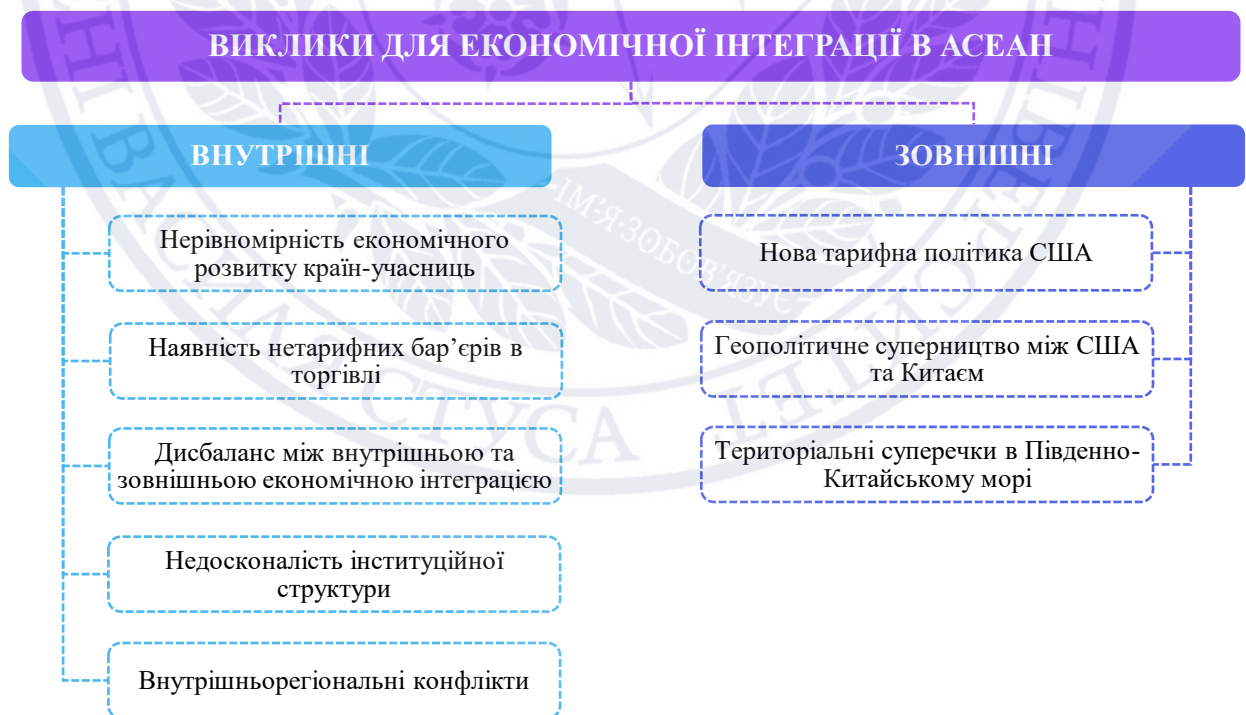

Рисунок 3.1 – Сучасні виклики для економічної інтеграції АСЕАН

Джерело: побудовано автором на основі [42; 43; 44; 45]

Одним із найгостріших **внутрішніх викликів** для поглиблення економічної інтеграції в межах АСЕАН залишається *нерівномірність економічного розвитку країн-учасниць*. Ефект так званого «дворівневого розриву» умовно розділяє регіон на розвинуті держави, такі як Сінгапур, Малайзія та Бруней, і країни з нижчим рівнем доходу, як-от Камбоджа, Лаос і М'янма. Проблема полягає не лише у суттєвій різниці між розмірами ВВП на душу населення, а й у глибоких відмінностях між підходами до розвитку інфраструктури, застосування нових технологій та вдосконалення людського капіталу. У той час, як одні країни вже активно працюють над розбудовою економіки знань, інші лише вирішують базові питання щодо електрифікації чи доступу до якісної освіти.

Суттєвою проблемою є й різна структура економік країн-учасниць. Для Камбоджі, Лаосу та М'янми сільське господарство досі становить основу економіки, тоді як у Сінгапурі чи Брунеї переважають сектор послуг та промисловість. Ця структурна асиметрія перешкоджає створенню спільного ринку, оскільки країни мають діаметрально протилежні пріоритети розвитку – одні прагнуть модернізувати аграрну сферу, інші інвестують у новітні технології.

Такий розрив створює серйозні бар'єри для гармонізації економічної політики, оскільки кожна країна вимушена діяти, враховуючи свій рівень розвитку та особливості політичної ситуації. Спільні стандарти, узгоджені правила торгівлі та інтегровані ринки вимагають високого рівня координації, але для країн, що лише розвиваються, це часто виявляється непосильним завданням. У результаті процес економічної інтеграції в межах об'єднання сповільнюється, а вигоди від участі у регіональних механізмах розподіляються нерівномірно. Головна небезпека цього виклику полягає у «інтеграції без конвергенції», коли країни формально належать до одного економічного блоку, але фактично розвиваються з різною швидкістю [42].

Не менш важливим внутрішнім викликом для АСЕАН залишається *наявність нетарифних бар'єрів в торгівлі*, які суттєво обмежують вільний рух

товарів усередині регіону. Попри значний прогрес у зниженні митних ставок через механізми AFTA та СЕРТ, країни-учасниці дедалі частіше застосовують саме нетарифні заходи, які фактично нівелюють досягнення у сфері лібералізації торгівлі.

Нетарифні бар'єри охоплюють широкий спектр інструментів, від ліцензій та квот до встановлення технічних вимог, стандартів маркування та пакування, а також санітарних й фітосанітарних норм. Хоча формально ці інструменти мають на меті захистити споживачів та забезпечити належну якість продукції, на практиці вони часто застосовуються в якості прихованих обмежень для товарів іноземного походження, створюючи таким чином переваги для місцевих виробників.

Проблема ускладнюється тим, що в АСЕАН досі немає єдиного підходу до визначення та класифікації нетарифних бар'єрів і заходів. Як наслідок, кожна країна має власні правила, стандарти й процедури, що створює додаткові витрати для бізнесу. Найбільш відчутною ця проблема є для компаній із менш розвинених країн-учасниць, оскільки часто вони не мають належних ресурсів або технічних можливостей, щоб відповідати складним вимогам більш розвинених партнерів. У результаті такі гравці стають менш конкурентоспроможними і втрачають доступ до внутрішнього ринку АСЕАН, що тільки посилює економічну асиметрію між країнами-учасницями [38; 42].

Існуючий дисбаланс між внутрішньою та зовнішньою економічною інтеграцією також виступає важливим викликом для подальшої економічної консолідації АСЕАН. Незважаючи на те, що глобалізаційні можливості відкрили країнам-учасницям доступ до зовнішніх ринків і інвестицій, рівень внутрішньої торгівлі в Асоціації залишається стабільно низьким – на рівні 20-25% упродовж останніх десятиліть. Основні причини цього явища включають низький рівень використання преференцій AFTA, поширення нетарифних бар'єрів, складність процедур підтвердження походження товарів та недостатню обізнаність бізнесу щодо регуляторних вимог. Через зазначені фактори країни-учасниці Асоціації демонструють значну залежність від

торгівлі з великими партнерами за межами регіону Південно-Східної Азії, зокрема з Китаєм. Така зовнішня орієнтація робить АСЕАН більш вразливим до глобальних шоків, зокрема до економічних криз та геополітичних зрушень. Посилення внутрішньої торгівлі могло би зміцнити економічну стійкість АСЕАН, особливо в умовах зовнішніх ризиків [42].

Існуючий дисбаланс між внутрішньою та зовнішньою економічною інтеграцією також виступає важливим викликом для подальшої економічної консолідації АСЕАН. Попри активну участь у процесах глобалізації та успішне залучення іноземного капіталу, рівень економічної взаємодії між самими учасниками Асоціації залишається відносно низьким. Так, протягом останніх десятиліть частка внутрішньорегіональної торгівлі в АСЕАН стабільно трималася на рівні близько 20-25 %, тоді як обсяги торгівлі з Китаєм, США, країнами ЄС та Японією неухильно зростали.

Причини низької інтеграції всередині Асоціації мають як технічний, так і структурний характер. Серед них можна виділити низький рівень використання преференцій АФТА, складні митні процедури, бюрократію у підтвердженні походження товарів, а також недостатню обізнаність малого та середнього бізнесу щодо регуляторних вимог. Унаслідок цього навіть ті компанії, які теоретично могли б скористатися перевагами спільного ринку, часто обирають партнерів поза межами АСЕАН, оскільки торгівля з ними є більш зрозумілою, стабільною і вигідною. Це створює парадокс: формально інтегроване об'єднання на практиці є просто сукупністю розрізнених країн, орієнтованих на зовнішній попит.

Такий дисбаланс має не лише економічні, а й стратегічні наслідки. Оскільки більша частина експорту АСЕАН спрямовується за межі регіону, країни-учасниці стають більш вразливими до зовнішніх шоків. Зокрема, саме під час великих світових криз, таких як пандемія COVID-19, очевидно стає небезпечність цієї моделі – регіон залишається залежним від зовнішнього попиту, не маючи при цьому достатньої кількості розвинених внутрішніх торговельних ланцюгів [42].

Іншою суттєвою внутрішньою перешкодою на шляху поглиблення регіональної економічної інтеграції АСЕАН є *недосконалість її інституційної структури*, яка гальмує ефективність ухвалення рішень та реалізацію спільних економічних ініціатив. Попри значні досягнення у створенні правової та політичної основи співробітництва, існуюча інституційна архітектура АСЕАН залишається недостатньо розвиненою, щоб забезпечити стабільне й узгоджене впровадження механізмів регіональної інтеграції.

Основною проблемою є повільність ухвалення рішень і слабка виконавча дисципліна, що зумовлено принципом консенсусу, на якому ґрунтується діяльність АСЕАН. З одного боку, це сприяє збереженню рівноправності та запобігає політичним конфліктам; з іншого – консенсус часто веде до прийняття найменш амбітних рішень, які відображають не стратегічне бачення, а компроміс між національними інтересами. Такий підхід знижує ефективність регіональної політики, перетворюючи її на сукупність декларацій без належного механізму примусу чи контролю.

Багато країн-учасниць АСЕАН продовжують віддавати перевагу гнучким, «неінвазивним» інституційним формам співпраці, що дозволяє їм зберігати значну автономію у питаннях дерегуляції, лібералізації чи реформування національних ринків. У результаті, навіть після запуску таких ініціатив, як АФТА чи АЕС, виконання взятих зобов'язань часто відкладається, а деякі країни просять про перегляд строків або застосування особливих винятків.

Не менш важливим аспектом цієї проблеми є обмежені можливості Секретаріату АСЕАН, який має вузький мандат та невелику кількість персоналу порівняно з аналогічними структурами у інших регіонах, як наприклад Європейська Комісія в ЄС. У випадку АСЕАН, роль Секретаріату здебільшого зводиться до координації діяльності органів об'єднання, а не до активного сприяння економічній інтеграції чи контролю за виконанням рішень.

Варто зауважити, що слабкість інституційного каркасу є «тихою» загрозою для АСЕАН. Вона не проявляється одразу, але поступово підриває довіру між учасниками Асоціації, створюючи ситуацію, за якої політичні декларації не мають практичного продовження. Без посилення ролі Секретаріату, зокрема через розширення його мандату, фінансування та аналітичної спроможності, регіональна економічна інтеграція ризикує залишатися радше символічною, ніж функціональною [42].

Не менш серйозною загрозою для АСЕАН залишається неспроможність організації ефективно реагувати на *внутрішньорегіональні конфлікти*, зокрема на кризу в М'янмі [46]. Після військового перевороту в країні, що стався в лютому 2021 р. та спричинив масштабну політичну дестабілізацію, гуманітарну катастрофу та загрозу безпеці в регіоні, АСЕАН ухвалила Five-Point Consensus, який зокрема передбачав негайне припинення насильства в М'янмі та початок діалогу між усіма сторонами конфлікту. Однак, як визнав президент Індонезії Джоко Відодо у 2023 році, «жодного значного прогресу в реалізації консенсусу не досягнуто» [43].

Минуло понад чотири роки після перевороту, але АСЕАН досі не змогла виробити єдиний підхід до врегулювання кризи. Хоча формально країни-учасниці залишаються прихильними до курсу обраного в рамках Five-Point Consensus, на практиці в межах блоку спостерігаються глибокі розбіжності у позиціях. Одні держави, зокрема Камбоджа та Філіппіни, ставлять під сумнів актуальність консенсусу та закликають до зміни стратегії, тоді як інші, як-от В'єтнам, наполягають на розширенні участі зацікавлених сторін, зокрема етнічних збройних угруповань.

Водночас М'янма дедалі більше втрачає контроль над своїми прикордонними територіями, де діють етнічні сили опору, а сама АСЕАН опинилася у стані політичного паралічу, не маючи дієвих інструментів впливу на ситуацію. Усередині організації точиться боротьба між прагненням зберегти принципи «центральності АСЕАН» і необхідністю залучення

зовнішніх учасників, зокрема Китаю, який активно використовує кризу для посилення власного впливу в регіоні [47].

Крім того, в АСЕАН прослідковується нова тенденція – «паралельна дипломатія», коли окремі країни-учасниці діють поза офіційними рамками Асоціації. Такі ініціативи мають різний характер: Індонезія, наприклад, веде неформальні переговори з силами опору, тоді як Таїланд організовує двосторонні консультації з військовим режимом під приводом гуманітарної допомоги. Частина цих зусиль справді розширює дипломатичні можливості регіону, проте більшість відбувається без координації з офіційними структурами, що підриває узгодженість позицій блоку.

Таке роздвоєння дипломатичних каналів призводить до деконцентрації регіональної політики: кожна держава переслідує власні національні інтереси, прикриваючись риторикою регіональної єдності. Унаслідок цього АСЕАН дедалі важче виступати єдиним суб'єктом у врегулюванні конфлікту. Розкол у підходах проявляється навіть у питанні запланованих виборів у М'янмі наприкінці 2025 р. Так, Малайзія та Сінгапур сумніваються в їхній легітимності, тоді як Камбоджа та Таїланд готові брати участь у спостереженні за ними [48].

Одним із найбільш суттєвих **зовнішніх викликів** для економічної інтеграції АСЕАН у 2025 р. стало запровадження адміністрацією США нової тарифної політики, що передбачає «взаємні тарифи» на імпорту товарів. Початкові ставки для країн-учасниць АСЕАН, оголошені у квітні 2025 р., варіювалися від 17% до 49%, охопивши дев'ять із десяти держав Асоціації, окрім Сінгапуру, який залишився в межах базового тарифу 10% (табл. 3.1) [40; 49].

Станом на листопад 2025 р. в межах 47-го саміту АСЕАН у Куала-Лумпурі низка держав досягла нових домовленостей із США, що суттєво знизили рівень тарифного навантаження. Зокрема, В'єтнам зменшив ставку з 46% до 20%, тоді як Камбоджа, Індонезія, Таїланд, Малайзія та Філіппіни змогли домовитися про встановлення ставки на рівні 19%.

Таблиця 3.1 – Динаміка змін митних тарифів США для країн-учасниць АСЕАН

Країна	Ставка (квітень 2025 р.), %	Оновлена ставка (жовтень-листопад 2025 р.), %	Примітки
Камбоджа	49%	19%	Діє з листопада 2025 р.
Лаос	48%	-	Процес перемовин відсутній
В'єтнам	46%	20%	Підписано 26.10.2025 на саміті АСЕАН. Очікується список нульових тарифів.
М'янма	44%	-	Дані про оновлену ставку відсутні
Таїланд	36%	19%	Ратифіковано 26.10.2025 у Куала-Лумпурі
Індонезія	32%	19%	Підписано 22.07.2025. Діє з 01.09.2025.
Бруней	24%	-	Дані про нову ставку відсутні
Малайзія	24%	19%	Підтверджено 26.10.2025 із застереженням про співпрацю щодо рідкісноземельних металів
Філіппіни	17%	19%	Приєдналися до рамкової угоди 01.11.2025
Сінгапур	10%	-	Покривається існуючою угодою про вільну торгівлю

Джерело: складено автором на основі [50; 51]

Таким чином, більшість країн АСЕАН змогли узгодити нові умови тарифної політики, що відкривають можливість подальшого поступового скасування мит після проходження верифікаційних процедур [51]. Водночас даних щодо оновлених домовленостей для Лаосу, М'янми та Брунею поки немає, що зберігає для цих країн підвищений рівень ризику та невизначеності у зовнішньоторговельній політиці [44].

Запроваджені тарифи створили помітний тиск на експортноорієнтовані сектори АСЕАН, зокрема виробництво електроніки, текстилю та продовольства, спричинивши загрозу уповільнення економічного зростання, порушення ланцюгів постачання та зниження конкурентоспроможності малих і середніх підприємств. У цій ситуації для країн регіону актуалізується потреба посилення внутрішньої економічної координації, розвитку регіональних

ланцюгів вартості та диверсифікації торговельних зв'язків поза межами ринку США [44; 51].

Не менш важливим для АСЕАН залишається зростаюче *геополітичне суперництво між США та Китаєм*, яке перетворило Південно-Східну Азію на арену геополітичної боротьби за вплив. АСЕАН, маючи статус Всеосяжного стратегічного партнера з обома державами, опинилася під тиском необхідності зберігати нейтралітет і водночас підтримувати стратегічну автономію, оскільки регіон дедалі більше втягнутий у протистояння між двома наддержавами.

Попри офіційне прагнення АСЕАН до рівновіддаленості, всередині об'єднання спостерігається зростаюче занепокоєння щодо того, чи зможе організація уникнути розколу через безпекові альянси на кшталт AUKUS або QUAD [52; 53]. При цьому як Китай, так і США продовжують активно взаємодіяти з регіоном через дипломатичні канали, визнаючи стратегічну важливість АСЕАН для власних інтересів [43].

Регіон продовжує балансувати між економічною залежністю від Китаю та безпековими гарантіями з боку США. Згідно з опитуванням *The State of Southeast Asia 2025*, якщо б країни-учасниці АСЕАН були змушені обирати між двома наддержавами, 52,3% респондентів надали би перевагу США, а 47,7% – Китаю, що свідчить про надзвичайну крихкість стратегічного балансу (табл. 3.2). Підтримка Китаю є найвищою в Індонезії, Малайзії та Таїланді, оскільки вони мають досить тісні економічні зв'язки. Натомість Філіппіни та В'єтнам рішуче підтримують США через конфлікти з Китаєм у Південно-Китайському морі [54].

Таблиця 3.2 – Динаміка зміни позицій країн-учасниць АСЕАН щодо вибору між Китаєм і США, 2024-2025

Країна	Китай		США	
	2024	2025	2024	2025
Бруней	70,1%	55,0%	29,9%	45,0%
В'єтнам	21,0%	26,5%	79,0%	73,5%
Індонезія	73,2%	72,2%	26,8%	27,8%
Камбоджа	45,0%	43,0%	55,0%	57,0%
Лаос	70,6%	51,0%	29,4%	49,0%
Малайзія	75,1%	70,8%	24,9%	29,2%
М'янма	42,3%	42,3%	57,7%	57,7%
Сінгапур	38,5%	47,1%	61,5%	52,9%
Таїланд	52,2%	55,6%	47,8%	44,4%
Філіппіни	16,7%	13,6%	83,3%	86,4%
АСЕАН	50,5%	47,7%	49,5%	52,3%

Джерело: складено автором на основі [54]

Як уже згадувалося вище, ще одним зовнішнім викликом для економічної інтеграції АСЕАН у контексті регіональної безпеки залишаються *територіальні суперечки в Південно-Китайському морі* між Китаєм і кількома країнами-учасницями АСЕАН, зокрема Філіппінами, В'єтнамом, Малайзією та Брунеєм. Китай претендує на майже 90% акваторії, спираючись на так звану «лінію дев'яти рисок», що не має чітких координат і суперечить Конвенції ООН з морського права [45]. Територіальні спори ускладнюються не лише питаннями суверенітету, а й боротьбою за контроль над природними ресурсами – запасами нафти, газу, а також над стратегічними торговими шляхами, через які проходить значна частина світової торгівлі.

Попри те, що АСЕАН намагається виступати посередником у врегулюванні конфлікту, країни-учасниці дедалі частіше вдаються до власних підходів. Філіппіни, наприклад, посилюють оборонне співробітництво зі США, Японією, Канадою, Індією та іншими партнерами, розширюючи коло союзників поза межами блоку [55]. Малайзія, натомість, дотримується більш обережної позиції, наголошуючи, що швидкого вирішення конфлікту очікувати не варто [45].

Таким чином, цей виклик для АСЕАН полягає у поєднанні двох суперечливих цілей: збереженні принципу консенсусу, який забезпечує

єдність блоку, і водночас – у здатності ефективно реагувати на дедалі агресивніші дії Китаю [45; 55].

Отже, незважаючи на значні досягнення у формуванні зони вільної торгівлі та зміцненні економічної взаємодії, АСЕАН усе ще стикається з низкою системних викликів, які гальмують подальшу інтеграцію. Внутрішні проблеми, зокрема нерівномірність економічного розвитку країн-учасниць, структурна асиметрія їх економік, наявність нетарифних бар'єрів і слабкість інституційного механізму ухвалення рішень, знижують ефективність реалізації спільної політики Асоціації. Зовнішні фактори – нова тарифна політика США, загострення геополітичного суперництва між Вашингтоном і Пекіном, а також внутрішньорегіональні кризи на кшталт ситуації в М'янмі – створюють додатковий тиск на стійкість і єдність об'єднання. Подальший успіх економічної інтеграції АСЕАН значною мірою залежатиме від здатності країн-учасниць поєднати прагнення до національної автономії з потребою у глибшій координації економічної політики, посилити інституційну спроможність Асоціації та забезпечити баланс між зовнішньою відкритістю й внутрішньою консолідацією.

3.2 Стратегії зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН

На основі результатів аналізу викликів, що стоять перед АСЕАН, можна дійти висновку, що об'єднання перебуває на етапі, коли подальша ефективність інтеграційних процесів залежить від його здатності подолати внутрішні структурні дисбаланси та адаптуватися до змін глобального середовища. Незважаючи на значний інвестиційний потенціал та роль одного з ключових виробничих центрів світової економіки, Асоціація продовжує зіштовхуватись з низкою системних викликів: нерівномірністю економічного розвитку між країнами-учасницями, збереженням нетарифних бар'єрів,

інституційною фрагментованістю, а також підвищеною вразливістю до зовнішньополітичних та геоекономічних змін.

У такій ситуації подальше поглиблення інтеграції потребує переходу від поступової еволюційної моделі до цілеспрямованої та узгодженої трансформації регіональної взаємодії. Це зумовлює необхідність розроблення комплексної стратегії зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН, яка б забезпечила більшу узгодженість політик, підвищення стійкості до зовнішніх шоків та створення умов для формування справді єдиного внутрішнього ринку. З огляду на це нижче запропоновано комплексну стратегію зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН (рис. 3.2). Вона охоплює заходи щодо посилення інституційної спроможності об'єднання, усунення зайвих регуляторних бар'єрів, модернізації механізмів координації та розширення регіональної співпраці у ключових секторах.

Інституційне оновлення

- запровадження гнучкого механізму ухвалення рішень;
- надання Секретаріату АСЕАН наглядових та арбітражних функцій.

Гармонізація внутрішнього ринку

- аудит та скасування необґрунтованих нетарифних бар'єрів;
- уніфікація технічних стандартів і процедур сертифікації продукції.

Інфраструктура та розвиток

- створення фонду структурного вирівнювання економіки (для Камбоджі, Лаосу та М'янми);
- створення регіональної мережі цифрових платежів.

Зміцнення зовнішньої стійкості

- диверсифікація експортних ринків з орієнтацією на Індію, країни ЄС та Латинської Америки;
- формування єдиної переговорної позиції щодо наявних та потенційно можливих зовнішніх загроз.

Рисунок 3.2 – Стратегія зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН

Джерело: розроблено автором

Ключовим стримувальним чинником поглиблення інтеграції в АСЕАН на сьогодні залишається необхідність абсолютної згоди між усіма країнами-учасницями, яка у періоди політичних криз (як у випадку з М'янмою) або за умов потреби швидкого впровадження економічних реформ фактично блокує ухвалення рішень. У цьому контексті найбільш доцільним кроком виглядає **запровадження більш гнучкого механізму ухвалення економічних та політичних домовленостей**. З одного боку така система дозволила би державам, що демонструють вищу готовність до поглибленої інтеграції (Сінгапур, Малайзія, Індонезія), швидше просуватися у питаннях цифровізації, диверсифікації торгівлі та зниження регуляторних бар'єрів. При цьому країни, що потребують більше часу для адаптації (Камбоджа, Лаос, М'янма), могли б приєднатися до цих ініціатив пізніше, не стримуючи розвиток решти учасників.

Важливою умовою підвищення ефективності інтеграційних процесів є також **посилення інституційної спроможності Секретаріату АСЕАН**. З органу, що здебільшого виконує координаційні функції, він має перетворитися на повноцінний центр моніторингу й оцінювання виконання домовленостей. Така трансформація передбачає надання повноважень фіксувати випадки недотримання зобов'язань (особливо в частині нетарифних бар'єрів), проводити комплексну оцінку імплементації рішень та оприлюднювати обов'язкові для розгляду звіти, що сприятиме підвищенню прозорості, відповідальності та узгодженості політик країн-учасниць.

Для вирішення проблеми з прихованими нетарифними обмеженнями АСЕАН варто сконцентрувати зусилля для **впровадження єдиного цифрового реєстру таких заходів** із вбудованою системою автоматичної перевірки їх відповідності правилам міжнародної торгівлі. Запровадження будь-якого нового обмеження має супроводжуватися попередньою експертною оцінкою його обґрунтованості, що дозволить зменшити ризики прихованого протекціонізму та підвищити передбачуваність регуляторного середовища.

Не менш важливим заходом для забезпечення більш глибокої участі АСЕАН у глобальних ланцюгах створення доданої вартості має стати **уніфікація технічних регламентів та санітарних і фітосанітарних норм** між країнами-учасницями. Гармонізація таких вимог дасть змогу розглядати ринок Асоціації як єдиний виробничий простір, що, у свою чергу, зменшить витрати компаній на сертифікацію продукції та спростить транскордонні операції в межах регіону.

У контексті подолання «дворівневого розриву» між окремими країнами-учасницями АСЕАН доцільним є **формування спеціального фінансового механізму підтримки**. Наприклад, варто розглянути варіант створення фонду структурного вирівнювання економіки, який наповнювався би за рахунок внесків більш розвинених країн-учасниць Асоціації, а також зовнішніх партнерів, таких як Японія чи ЄС. Ресурси фонду необхідно спрямовувати насамперед на розвиток інфраструктури та цифрових систем у Камбоджі, Лаосі та М'янмі задля створення рівних умов для участі цих країн в інтеграційних процесах.

Окремою складовою модернізації економічної взаємодії між країнами-учасницями АСЕАН також має стати цифрова інтеграція, зокрема **запровадження регіональної системи транскордонних цифрових платежів на основі сучасних технологічних рішень**. Такий підхід може істотно спростити фінансові операції між контрагентами з різних країн-учасниць, знизити транзакційні витрати для малого й середнього бізнесу та поступово зменшити залежність внутрішньої торгівлі від розрахунків у доларах США.

З огляду на зростаючий тиск з боку тарифної політики США та посилення територіальних претензій Китаю, АСЕАН доцільно впроваджувати **політику «активного нейтралітету»**. Йдеться не про пасивне балансування між центрами сили, а про проактивну диверсифікацію торговельних та інвестиційних зв'язків. Зокрема, пропонується розширення присутності на ринках Індії, ЄС та країн Латинської Америки. Додатковим інструментом має

стати укладання угод про вільну торгівлю «нового покоління», що охоплювали би окремі аспекти цифрової економіки, стандартів кібербезпеки, регулювання транскордонних даних та співпраці у сфері зелених технологій.

У контексті військового конфлікту в М'янми важливо запровадити *спеціальний механізм, який дозволить підтримувати гуманітарні ініціативи, торгівлю життєво необхідними товарами та приватну економічну активність населення*, водночас чітко обмежуючи будь-яку взаємодію, що може легітимізувати або посилити військовий режим. Такий підхід дасть АСЕАН змогу зберігати єдність, не блокуючи інтеграційні процеси через внутрішню політичну кризу.

На основі окреслених вище стратегічних кроків розроблено комплекс конкретних дій для імплементації стратегії зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН, що зображений на рис. Б.1 Додатку Б. Розглянемо кожен крок більш детально:

1. Запровадити механізм гнучкої інтеграції без вимоги абсолютного консенсусу. Передбачити можливість для групи п'яти країн-учасниць, що забезпечують більше 85% ВВП АСЕАН (Індонезія, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам, та Філіппіни), укласти поглиблені угоди щодо лібералізації послуг, фінансових ринків та цифрової торгівлі. Розробити чіткі критерії приєднання інших держав (регуляторна готовність, наявність відповідного законодавства, технічний потенціал).

2. Створити інституційний механізм моніторингу виконання економічних зобов'язань. Заснувати незалежний Офіс моніторингу при Секретаріаті, який прийматиме звернення від бізнесу щодо порушення правил, готуватиме детальні аналітичні звіти щодо дотримання країнами спільних угод, надаватиме обов'язкові до розгляду рекомендації, ініціюватиме застосування обмежених санкцій, наприклад тимчасового призупинення доступу до програм фінансування у разі систематичного ігнорування.

3. Створити повноцінний цифровий реєстр нетарифних заходів і механізм їх перегляду. Усім країнам-учасницям встановити вимогу

реєструвати кожен нетарифний бар'єр на загальнодоступному порталі. Незалежна експертна комісія має проводити щорічний аналіз переліку таких заходів, класифікуючи їх на обґрунтовані та протекціоністські. Для останніх впроваджувати чіткий графік поетапного скасування.

4. Розширити можливості електронної системи «єдиного вікна» для транскордонної торгівлі. Забезпечити інтеграцію до системи всіх основних видів електронних документів – сертифікатів походження, санітарних та фітосанітарних сертифікатів, транспортних накладних і т.д. Розробити регіональні технічні стандарти та забезпечити сумісність ІТ-систем окремих країн.

5. Запустити фонд структурної конвергенції для підтримки менш розвинених економік. Сформувати фонд за рахунок внесків економічно сильніших країн-учасниць та партнерів (Японія, ЄС). Орієнтувати фінансування на розвиток транспортної логістики, цифровізації, промислової модернізації та професійної освіти у Камбоджі, Лаосі та М'янмі. Передбачити механізм спільного управління проектами за участі країн-реципієнтів та донорів.

6. Інтегрувати національні платіжні системи в єдину регіональну цифрову мережу. Узгодити технічні стандарти, забезпечити сумісність протоколів і запровадити режим «миттєвих платежів» між усіма країнами-учасницями АСЕАН. Передбачити єдині вимоги до ідентифікації користувачів, регулювання транскордонних транзакцій та обміну даними.

7. Впровадити політику «активного нейтралітету». Сформувати механізм регулярної оцінки геоекономічних ризиків (вплив тарифної політики США, технологічні обмеження, і т.д.) та на його основі ухвалювати спільні рішення щодо реагування. Політика «активного нейтралітету» має ґрунтуватися на збалансованому розвитку зв'язків із усіма ключовими партнерами.

8. Створити спеціальний механізм дій для кризи у М'янмі. Розробити окремий «гуманітарно-економічний коридор», який дозволить

забезпечити постачання критично важливих товарів та захист цивільного населення, уникаючи співпраці з військовим урядом. Операційні рішення мають прийматися спільним центром моніторингу за участі гуманітарних організацій.

Загалом, АСЕАН має значний потенціал для поглиблення економічної інтеграції, проте його реалізація можлива лише за умови подолання внутрішніх структурних дисбалансів та підвищення стійкості до зовнішніх викликів. Запропонована стратегія демонструє комплексний підхід до модернізації регіональної взаємодії: від впровадження гнучких механізмів ухвалення рішень та посилення інституційного контролю, до цифровізації торгівлі, гармонізації технічних стандартів і створення фінансових інструментів підтримки менш розвинених економік. Реалізація цих заходів забезпечить Асоціації можливості для більш ефективного використання інвестиційного потенціалу, зменшить регуляторні та технологічні бар'єри, а також дозволить АСЕАН зміцнити свою позицію як інтегрованого й конкурентоспроможного гравця на глобальній арені.

3.3 Особливості та перспективи співробітництва України з країнами-учасниками АСЕАН

У сучасних умовах глобальної нестабільності та повномасштабної війни з росією все більшого значення набуває зовнішньоекономічне співробітництво України з іншими державами. Одним із перспективних напрямів є поглиблення співпраці з АСЕАН, яка об'єднує динамічні економіки з високим потенціалом зростання. Для України це співробітництво відкриває широкі можливості в контексті диверсифікації експортних ринків, залучення інвестицій і пошуку нових торговельних партнерів [56].

У даному контексті варто звернути увагу на динаміку товарообігу між Україною та АСЕАН упродовж останнього десятиліття. У 2015-2019 рр. спостерігалось поступове зростання як обсягів експорту, так і імпорту, що

свідчить про певну активізацію торговельних зв'язків між сторонами (рис. 3.3). Однак починаючи з 2020 р. ситуація ускладнилася, зокрема, через пандемію COVID-19, а у 2022 р., з початком повномасштабного вторгнення росії, український експорт до країн-учасниць АСЕАН різко скоротився до 0,42 млрд дол. США внаслідок блокування портів і логістичних обмежень [48; 49]. При цьому імпорт із Асоціації зменшився не так суттєво, сягнувши у 2022 р. позначки 1,04 млрд дол. США, що призвело до від'ємного сальдо ТБ України (-0,62 млрд дол. США). Попри це, вже у 2024 р. український експорт частково відновився, що свідчить про адаптацію торгівлі до нових умов і потенціал для подальшого відновлення співпраці [57].

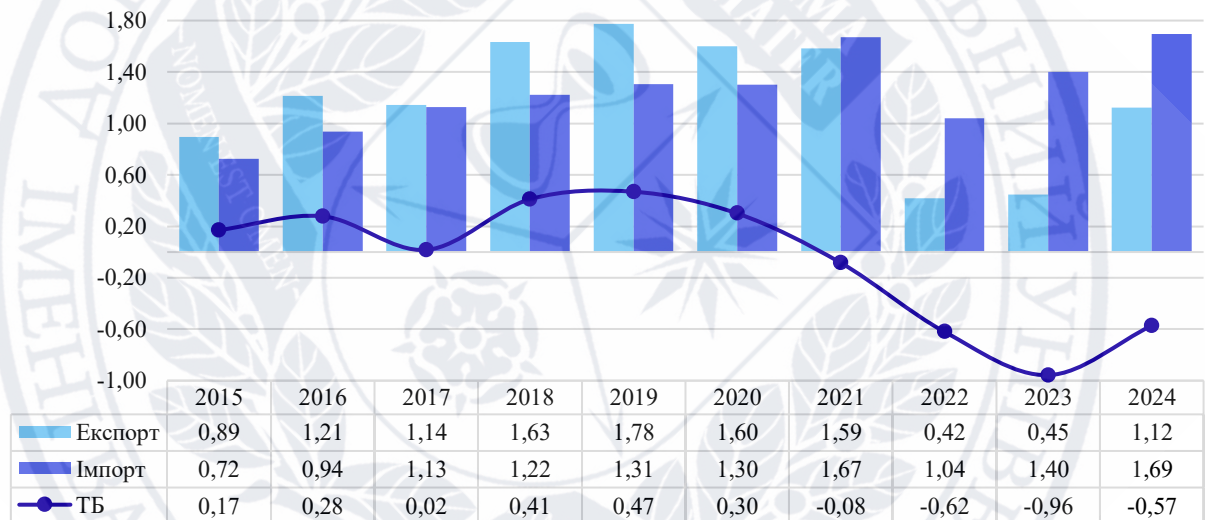

Рисунок 3.3 – Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та АСЕАН за 2015-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [57]

Для глибшого розуміння характеру зовнішньоторговельного співробітництва України та АСЕАН доцільно проаналізувати товарну структуру торгівлі між сторонами. Так, структура українського експорту у 2024 р., наведена на рис. 3.4, свідчить про високу сировинну орієнтованість та залежність від аграрного сектору. Абсолютну більшість експортних поставок (понад 82%) становили зернові культури, що підтверджує ключову роль України як аграрної держави на світовому ринку. Інші позиції, як-от жири та

олії тваринного або рослинного походження (7,4%), продукція борошномельно-круп'яної промисловості (2,6%) та овочі (1,0%), мали незначну питому вагу [57]. Водночас структура українського експорту також свідчить і про територіальну нерівномірність попиту серед країн-учасниць АСЕАН: продукція українського походження майже не потрапляє на ринки Брунею, Лаосу і М'янми, оскільки їх потреби в продовольстві здебільшого покриваються поставками з Малайзії, Індонезії, В'єтнаму та Китаю [57; 58].

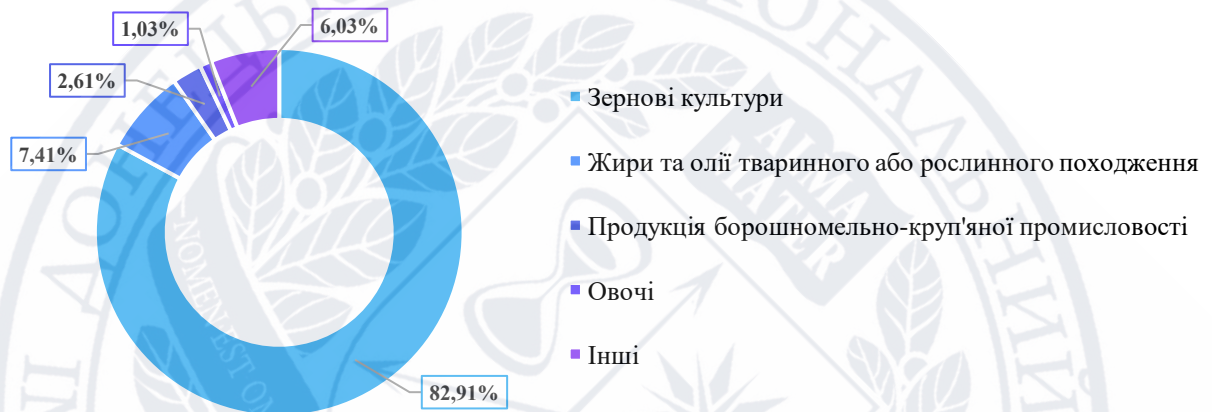

Рисунок 3.4 – Товарна структура експорту України до АСЕАН у 2024 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [57]

Натомість, товарна структура імпорту України з АСЕАН у 2024 р. була більш диверсифікованою і технологічно спрямованою (рис. 3.5). Основну частку становили електричні машини (30%), зокрема побутова електроніка та комплектуючі до техніки. На другому місці – жири та олії (10%), передусім пальмова олія, яка широко використовується у харчовій промисловості. Також до вагомих категорій імпорту належали ядерні реактори, котли й машини (7%) та засоби наземного транспорту (5,9%). Решта товарів охоплює широкий спектр продукції – від хімікатів до текстилю [57].

Рисунок 3.5 – Товарна структура імпорту України з АСЕАН у 2024 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [57]

Аналіз географічної структури торгівлі товарами України з АСЕАН свідчить про помітні зміни у розподілі основних торговельних партнерів. Зокрема, у 2024 р. найбільші показники експорту українських товарів були спрямовані до Індонезії (521 млн дол. США) та В'єтнаму (264 млн дол. США), тоді як у 2015 р. лідером був Таїланд (рис. 3.6). Варто зазначити, що за аналізований період (2015-2024 рр.) український експорт до Малайзії та Філіппін суттєво скоротився, тоді як поставки до Сінгапуру зросли майже в сім разів. Експортні потоки до менших країн-учасниць АСЕАН – Камбоджі, М'янми, Лаосу і Брунею – залишаються незначними або нульовими [57].

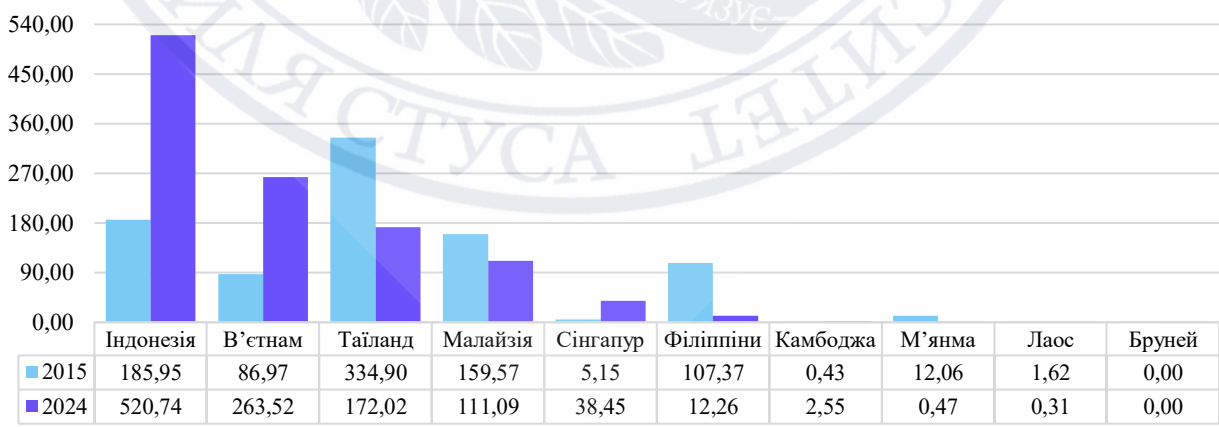

Рисунок 3.6 – Динаміка експорту товарів з України до країн-учасниць АСЕАН у 2015-2024 рр., млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [57]

У географічній структурі імпорту товарів з АСЕАН зміна лідерів була менш виразною: у 2024 р. як і у 2015 р. провідним напрямком був В'єтнам (620 млн дол. США) (рис. 3.7). Натомість суттєве зростання імпорту спостерігалось у Малайзії та Таїланді, де показники зросли більш, ніж удвічі (до 317 та 277 млн дол. США, відповідно). Індонезія та Сінгапур також продемонстрували помітне зростання імпортих потоків. Водночас імпорт з менших країн-учасниць АСЕАН, таких як Філіппіни, М'янма, Камбоджа, Лаос і Бруней, хоч і залишався незначним, але показав помітну динаміку зростання, що свідчить про розширення та диверсифікацію товарних потоків з регіону [57].

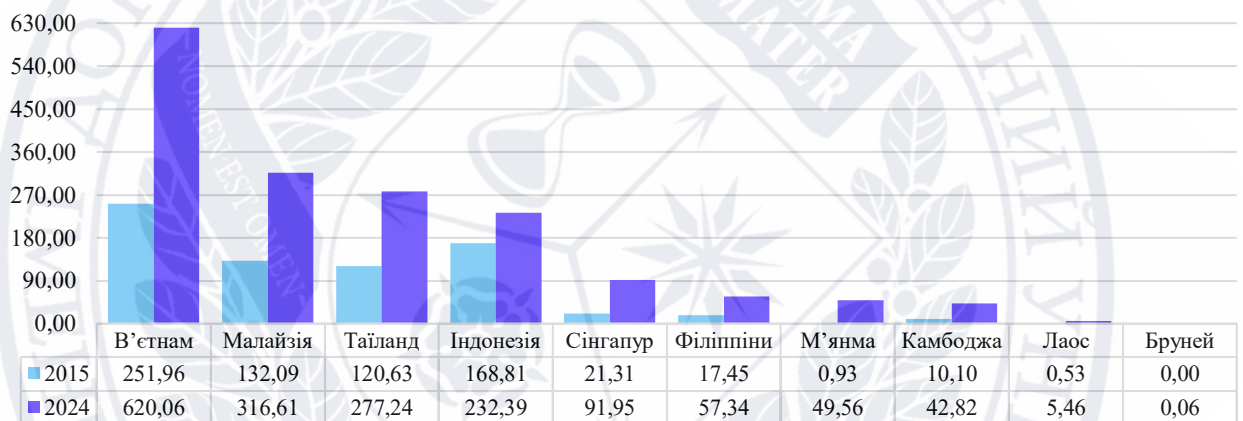

Рисунок 3.7 – Динаміка імпорту товарів з країн-учасниць АСЕАН до України у 2015-2024 рр., млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [57]

Попри поступове зміцнення торговельних зв'язків, рівень інвестиційної активності країн-учасниць АСЕАН на українському ринку залишається досить низьким через вплив низки негативних факторів. До них належать тривала повномасштабна війна з росією, корупція, високі податкові навантаження, нестабільне та надмірне регулювання бізнесу, невизначеність у правовій системі, а також мінливість політичної та економічної ситуації. Водночас серед факторів, що підвищують інвестиційну привабливість України для країн Південно-Східної Азії, варто виділити вигідне геополітичне розташування,

наявність кваліфікованої та доступної за вартістю робочої сили, а також низькі витрати на ресурси [59].

За період 2015-2024 рр. інвестиційна присутність країн-учасниць АСЕАН в Україні мала досить фрагментарний і обмежений характер. Провідним інвестором регіону традиційно залишається Сінгапур: за останнє десятиліття обсяги його інвестицій зросли з 22,75 млн дол. США у 2015 р. до 224,69 млн дол. США у 2024 р., хоча спостерігались певні коливання (табл. 3.3). Інвестиції з В'єтнаму за цей період коливалися від 1,46 млн дол. США до 4,65 млн дол. США, тоді як Таїланд був представлений в географічній структурі ПІІ лише епізодично з мінімальними вкладеннями (до 0,36 млн дол. США). Інформація щодо обсягів інвестицій з інших країн-учасниць АСЕАН залишається недоступною через вимоги ЗУ «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації [60].

Таблиця 3.3 – Географічна структура прямих інвестицій (залишків) з країн-учасниць АСЕАН до України за 2015-2024 рр., млн дол. США

Країна	Обсяг прямих інвестицій в Україну									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
В'єтнам	4,38	3,21	2,68	2,36	4,65	3,60	3,28	-	1,46	1,63
Сінгапур	22,75	132,62	220,38	332,72	282,52	220,61	256,84	208,16	236,70	224,69
Таїланд	-	-	-	0,01	0,18	0,01	0,36	-	-	-

Джерело: побудовано автором на основі [60]

Оскільки серед усіх країн-учасниць АСЕАН Сінгапур є найактивнішим інвестором в українську економіку, варто детальніше проаналізувати його інвестиційну позицію. Економічне співробітництво між Україною та Сінгапуром у сфері інвестицій має тривалу історію, що бере початок із 2000-х рр., коли обидві країни почали виявляти інтерес до взаємних капіталовкладень у бізнес. У вересні 2006 р. було підписано Угоду про інвестиційні гарантії, яка забезпечує режим найбільшого сприяння інвестиціям та передбачає компенсаційні механізми у разі націоналізації [61; 62]. За даними НБУ, у 2024 р. 89,74% ПІІ Сінгапуру в Україну були зосереджені в промисловості, ще

9,84% – в оптовій і роздрібній торгівлі, решта 0,42% – в інших секторах економіки, таких як інформація та телекомунікації, операції з нерухомим майном, а також діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (рис. 3.8) [60]. Загалом в Україні функціонує 26 підприємств із сінгапурським капіталом, включаючи «Food Empire», «Sitra Holdings», «Manzaro» та «Flextronics», що свідчить про зацікавленість Сінгапуру у виробничому потенціалі української економіки [61].

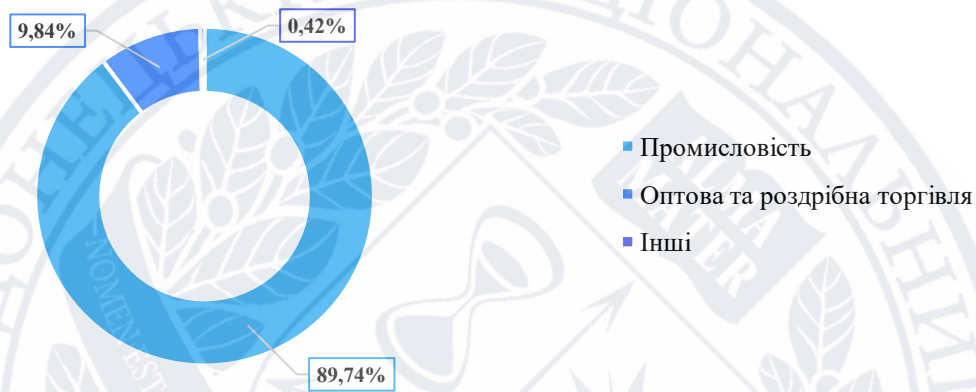

Рисунок 3.8 – Структура прямих інвестицій Сінгапуру в Україну (залишки) за видами економічної діяльності у 2024 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [60]

Зважаючи на великий потенціал поглиблення економічної взаємодії з країнами-учасницями АСЕАН, Україна поступово активізує зусилля у сфері зовнішньоекономічної політики щодо регіону Південно-Східної Азії. Одним із ключових кроків у цьому напрямі стало оновлення відповідної нормативно-стратегічної бази. Так, у лютому 2024 р. Міністерство закордонних справ України оприлюднило оновлену Стратегію співпраці з АСЕАН, яка окреслює основні вектори двосторонньої взаємодії. У документі передбачено посилення торговельно-економічних зв'язків, розширення присутності українського експорту на ринках регіону та стимулювання припливу інвестицій з країн-учасниць АСЕАН. Нова стратегія співпраці передбачає низку перспективних напрямів розвитку двосторонніх відносин, як зображено на рис. 3.9 [63].

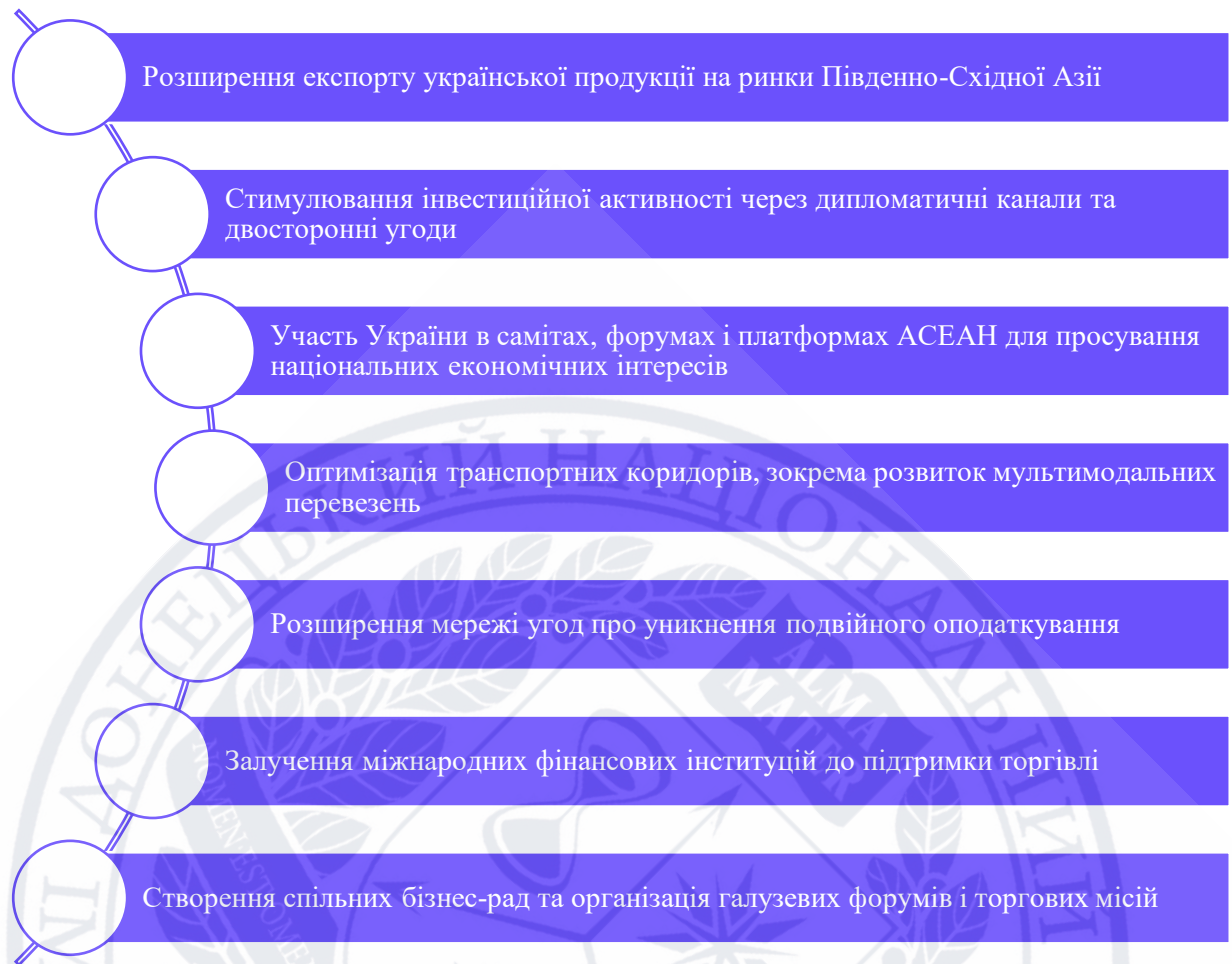

Рисунок 3.9 – Напрями розвитку двосторонніх відносин, передбачені відповідно до оновленої Стратегії співпраці України з АСЕАН

Джерело: побудовано автором на основі [63]

Окрім подальшого розвитку аграрного експорту, перспективними напрямками зовнішньоекономічного співробітництва України з країнами-учасницями АСЕАН є розширення експорту продукції машинобудування, фармацевтики та ІТ-послуг. Україна має високий потенціал у сфері ІТ, а стрімкий розвиток цифрової економіки в межах Асоціації створює попит на аутсорсингові послуги, кібербезпеку та розробку програмного забезпечення [63; 64]. Крім того, вагоме значення можуть мати коопераційні проекти у сфері зеленої енергетики, інноваційних агротехнологій та освіти, зокрема у вигляді академічних обмінів, спільних досліджень і технологічних інкубаторів, що

сприятиме формуванню довгострокових стратегічних партнерств між Україною та країнами-учасниками АСЕАН.

Отже, аналіз динаміки зовнішньоекономічної співпраці між Україною та країнами-учасниками АСЕАН протягом останнього десятиліття свідчить про наявність значного потенціалу для розвитку двосторонніх відносин, незважаючи на вплив негативних зовнішніх факторів, зокрема пандемії COVID-19 та повномасштабної війни. Україна демонструє поступову адаптацію до нових умов, що підтверджується частковим відновленням експорту, диверсифікацією імпорتنих потоків та зростанням товарообігу з окремими країнами-учасниками АСЕАН. Поряд із традиційними напрямками – аграрний експорт та імпорт електроніки – перспективними залишаються галузі високих технологій, освіти, відновлюваної енергетики і цифрової торгівлі. Для повноцінної реалізації цього потенціалу важливо забезпечити стабільне регуляторне середовище, подолати внутрішні бар'єри для інвесторів і поглиблювати дипломатичну та інституційну взаємодію з країнами Південно-Східної Азії.

Висновки до розділу 3

Незважаючи на значні досягнення АСЕАН у створенні Зони вільної торгівлі та інтеграції до глобальної економіки, процес поглиблення економічної співпраці залишається складним і нерівномірним. Серед основних внутрішніх викликів вирізняються економічна неоднорідність між країнами-учасниками, збереження нетарифних бар'єрів, слабка інституційна структура та низький рівень внутрішньої торгівлі, що знижує стійкість об'єднання. Зовнішні чинники, такі як оновлена тарифна політика США та геополітична нестабільність, зокрема криза в М'янмі, додатково ускладнюють інтеграційні процеси.

Враховуючи зазначені внутрішні та зовнішні виклики, стає очевидним, що для подальшого зміцнення та поглиблення інтеграції в АСЕАН необхідний

цілеспрямований і системний підхід. Ефективне подолання економічної неоднорідності та зниження регуляторних бар'єрів можливе лише через модернізацію інституційних механізмів, цифровізацію торгівлі та гармонізацію стандартів, що дозволить країнам-учасникам діяти узгоджено та з більшою гнучкістю. Паралельно регіон потребує розробки спеціальних фінансових і координаційних інструментів для підтримки менш розвинених держав та реагування на кризові ситуації, що гарантуватиме стійкість Асоціації перед зовнішніми шоками та сприятиме формуванню єдиного внутрішнього ринку.

Одним із ключових кроків для зміцнення інтеграційних процесів в АСЕАН є активна диверсифікацію ринків збуту та розвиток співпраці з третіми країнами, включно з Україною. Аналіз зовнішньоекономічного співробітництва двох сторін у 2015-2024 рр. засвідчує поступове зміцнення торговельних зв'язків попри вплив глобальних криз, пандемії та війни. Водночас співпраця характеризується асиметричністю: український експорт до регіону має сировинну спрямованість і обмежену географічну диверсифікацію, тоді як імпорт з АСЕАН – більш різноманітний і технологічно орієнтований. Інвестиційна активність з боку країн-учасниць АСЕАН залишається низькою через наявні ризики, проте зберігається потенціал для її зростання завдяки стратегічному розташуванню України, ресурсній базі та кадровому потенціалу. Це створює основу для формування нових напрямів співробітництва, зокрема в аграрній, машинобудівній, харчовій та цифровій сферах.

ВИСНОВКИ

Міжнародна економічна інтеграція є складним, динамічним та багатовимірним процесом, що охоплює економічні, політичні й соціальні аспекти взаємодії країн. Її теоретичне осмислення у межах ліберальної, структуралістської та ринково-інституціональної шкіл дозволяє глибше зрозуміти, як різні підходи пояснюють механізми інтеграції – від вільного ринку до необхідності інституційного регулювання. Сучасна практика свідчить, що для досягнення сталого ефекту від інтеграції країнам недостатньо лише знижувати бар'єри у торгівлі, важливими стають координація економічної політики, інституційна узгодженість та довгострокове стратегічне бачення.

У цьому контексті особливу цінність становить аналіз етапів, форм і моделей міжнародної інтеграції, що формуються в умовах регіонального та глобального співробітництва. Важливо, що сучасні інтеграційні об'єднання дедалі частіше виходять за межі суто економічних цілей і набувають політичного й культурного виміру. Як засвідчують наукові підходи, основна мета інтеграції полягає у створенні умов для довготривалого зростання економік країн через поглиблення взаємозалежності, модернізацію галузей, збільшення масштабів виробництва та покращення конкурентоспроможності. Разом із тим, ці процеси несуть у собі як переваги, так і певні ризики, які вимагають обережного й збалансованого підходу до інтеграційної політики.

Приклад АСЕАН яскраво демонструє, що успішна інтеграція можлива навіть між країнами з різним рівнем розвитку за умов спільного стратегічного бачення. За більш, ніж п'ятдесят років існування АСЕАН вдалося не лише забезпечити відносну політичну стабільність у регіоні, а й сформувати дієвий механізм економічного та культурного співробітництва. Завдяки створенню таких органів, як Координаційна рада та Секретаріат, Асоціація вибудувала систему управління, що сприяє прийняттю спільних рішень та реагуванню на регіональні виклики.

Однак важливо враховувати, що всередині АСЕАН все ще існують суттєві соціально-економічні відмінності між країнами-учасницями, які ускладнюють процес гармонізації інтеграційної політики. Високотехнологічні економіки, як-от Сінгапур, співіснують із менш розвиненими державами, залежними від аграрного сектора, такими як Камбоджа та Лаос. Це створює певний дисбаланс, але водночас відкриває нові можливості для кооперації, інвестування й передачі технологій. Такий формат інтеграції передбачає не лише адаптацію слабших економік до загального стандарту, а й забезпечення умов для їх поступового зростання.

Попри формальне функціонування Зони вільної торгівлі в межах АСЕАН, фактичний рівень внутрішньої торгівлі об'єднання залишається обмеженим. Зниження тарифів та впровадження спільних норм не призвели до очікуваного збільшення взаємного товарообігу. Натомість зовнішня торгівля відіграє компенсаторну роль для країн-учасниць АСЕАН. Показники експорту та імпорту товарів за межі об'єднання демонструють позитивну динаміку, а сукупний ТБ залишається стабільно позитивним. Проте слід зазначити, що економічна активність зосереджена переважно в п'яти країнах (Сінгапурі, В'єтнамі, Таїланді, Малайзії та Індонезії), які визначають основний вектор інтеграційного розвитку Асоціації. Така концентрація створює ризик посилення економічної асиметрії в межах об'єднання та потребує заходів для стимулювання активнішої участі менш розвинених країн.

Поряд із високою зовнішньоторговельною активністю, інвестиційна привабливість АСЕАН продовжує зростати, що забезпечує додаткові можливості для диверсифікації та зміцнення внутрішньорегіональної інтеграції. Залучення ПІІ сприяє модернізації виробничих секторів, розвитку наукомістких і технологічно інтенсивних галузей, а також активізації внутрішньорегіональної співпраці, оскільки значна частка інвестицій надходить від компаній із самих країн-учасниць об'єднання.

Оцінка зовнішніх і внутрішніх викликів для АСЕАН засвідчує, що процес інтеграції є багатограним і залежить не лише від економічних

показників, а й від політичної стабільності, геополітичного контексту та впливу глобальних гравців. Наприклад, нова тарифна політика США, військово-політична криза в М'янмі та загрози регіональній безпеці ускладнюють реалізацію спільних стратегій і ставлять під сумнів довгострокову єдність об'єднання. У цих умовах вкрай важливо зберігати баланс між національними інтересами країн-учасниць та інтеграційними цілями угруповання.

Ураховуючи зазначені виклики, подальший успіх інтеграційних процесів в АСЕАН значною мірою залежатиме від здатності країн-учасниць поєднати амбітні економічні цілі з практичною реалізацією конкретних механізмів співпраці. Ключовим фактором стане баланс між гнучкістю в ухваленні рішень та посиленням інституційного контролю, що дозволить прискорити впровадження реформ у більш розвинених державах, водночас не залишаючи поза увагою потреби країн із меншим рівнем розвитку. Водночас комплекс заходів, пов'язаних із цифровізацією, гармонізацією стандартів, модернізацією регуляторних процесів і створенням спеціальних фінансових інструментів забезпечать стійкість АСЕАН до зовнішніх викликів і підвищать ефективність інтеграції в глобальні ланцюги створення вартості.

Саме за таких умов відкриваються нові можливості для співпраці України з країнами-учасницями АСЕАН. Незважаючи на глобальні кризи та геополітичні виклики, протягом останніх років спостерігається поступове відновлення обсягів взаємної торгівлі, що створює перспективи для розширення економічних контактів. Водночас структура українського експорту залишається переважно сировинною, тоді як імпорту із регіону Південно-Східної Азії – більш диверсифікований і включає товари з високою доданою вартістю. Цей дисбаланс можна компенсувати через розвиток стратегічних партнерств у ключових сферах: аграрній, машинобудівній, харчовій та ІТ-індустрії, що дозволить Україні зміцнити свої позиції на ринках країн-учасниць АСЕАН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Трегобчук В. М., Мочерний С. В., Павлюк С. П., Копійка В. В., Мельник Л. Г. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: Дзюба І. М., Жуковський А. І., Железняк М. Г. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011.
2. Кваша С. М., Файчук О. М., Файчук О. В. Європейська економічна інтеграція: навч. посіб. Київ: НУБіП України, 2019. 282 с.
3. Матюшенко І. Ю., Беренда С. В., Рєзніков В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посіб. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 504 с.
4. Levels of Economic Integration. *The Geography of Transport Systems*. URL: <https://transportgeography.org/contents/chapter7/globalization-international-trade/economic-integration-levels/> (Last accessed: 16.11.2025).
5. Кириченко О. А. Андський пакт. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/4943/132/> (дата звернення: 16.11.2025).
6. Kozak Y., Shengelia T. An Introduction to International Economic Relations. Tbilisi: Publishing House «Universal», 2014. 224 p.
7. Баула О. В., Божидарнік Т. В., Вісіна Т. М., Галазюк Н. М., Зелінська О. М., Кравчук О. Я., Кравчук П. Я., Корольчук Л. В., Лютак О. М., Никитюк Т. Л., Савош Л. В., Урбан О. А. Європейська та євроатлантична інтеграція: навч. посіб. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. 328 с.
8. About ASEAN. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/about-asean/> (Last accessed: 16.11.2025).
9. ASEAN Member States. *Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation of Cambodia*. URL: <https://www.mfaic.gov.kh/Page/2021-04-01-ASEAN-Member-States> (Last accessed: 16.11.2025).
10. ASEANstats' Online Database. URL: <https://data.aseanstats.org> (Last accessed: 16.11.2025).

11. ASEAN Key Figures 2021. Jakarta: ASEAN Secretariat, 2021. 86 p.
12. About ASEAN. *ASEAN-Australia*. URL: <https://aseanaustralia.pmc.gov.au/about-asean> (Last accessed: 16.11.2025).
13. ASEAN. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/ASEAN#ref379364> (Last accessed: 16.11.2025).
14. What We Do. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/what-we-do> (Last accessed: 16.11.2025).
15. Асоціація держав Південно-Східної Азії. Електронна версія «Великої української енциклопедії». URL: https://vue.gov.ua/Асоціація_держав_Південно-Східної_Азії (дата звернення: 16.11.2025).
16. ASEAN Charter. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/asean-charter/> (Last accessed: 16.11.2025).
17. ASEAN Summit. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/about-asean/asean-summit/> (Last accessed: 16.11.2025).
18. ASEAN Coordinating Council. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/asean-coordinating-council/> (Last accessed: 16.11.2025).
19. AEC Council. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/aec-council/> (Last accessed: 16.11.2025).
20. APSC Council. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/apsc-council/> (Last accessed: 16.11.2025).
21. ASCC Council. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/ascc-council/> (Last accessed: 16.11.2025).
22. Committee of Permanent Representatives. *ASEAN Secretariat*. URL: <https://asean.org/what-we-do/committee-of-permanent-representatives/> (Last accessed: 16.11.2025).
23. World Bank Country and Lending Groups. *World Bank*. URL: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups> (Last accessed: 16.11.2025).

24. United Nations Trade and Development Data Hub. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html> (Last accessed: 16.11.2025).
25. Brunei Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/brunei/> (Last accessed: 16.11.2025).
26. Vietnam Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/vietnam/> (Last accessed: 16.11.2025).
27. Indonesia Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/indonesia/> (Last accessed: 16.11.2025).
28. Cambodia Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/cambodia/> (Last accessed: 16.11.2025).
29. Laos Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/laos/> (Last accessed: 16.11.2025).
30. Malaysia Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/malaysia/> (Last accessed: 16.11.2025).
31. Myanmar Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/myanmar/> (Last accessed: 16.11.2025).
32. Singapore Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/singapore/> (Last accessed: 16.11.2025).
33. Thailand Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/thailand/> (Last accessed: 16.11.2025).
34. Philippines Economic Data & Projections. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/countries/philippines/> (Last accessed: 16.11.2025).
35. Ishikawa K. The ASEAN Economic Community and ASEAN economic integration. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 2021. Vol. 10 (1). P. 24-41.

36. Cuyvers L. The Impact of the ASEAN Free Trade Agreement on Intra-ASEAN Trade: A Review of Empirical Literature. *InsightBrief*, 2025. № 2. P. 1-9.
37. Шкурят М.Є., Квасницька О.Г. Аналіз динаміки зовнішньоторговельної діяльності країн-учасниць АСЕАН. *Актуальні проблеми економіки*, 2025. Вип. 8 (290). С. 6–17.
38. Young Leaders Blog #142 – ASEAN: Towards a Deeper Economic Integration. *Pacific Forum*. URL: <https://pacforum.org/publications/yl-blog-142-asean-towards-a-deeper-economic-integration> (Last accessed: 16.11.2025).
39. Prajanto B. Impact of ASEAN Economic Integration on Investment in the ASEAN Region. *Jurnal Asia Pacific Studies*, 2022. Vol. 6, № 2. P. 115-126.
40. ASEAN Investment Report 2025 – Foreign Direct Investment and Supply Chain Development. Jakarta: ASEAN Secretariat, 2025. 281 p.
41. Ying J. Will the increased trade friction between China and the US affect China's direct investment in ASEAN? *Academic Journal of Business & Management*, 2024. Vol. 6, № 4. P. 1-7.
42. Ouellet R., Ly V., Nguyen N., Ha C. Rethinking Economic Borders: Is Regionalism a Promising Path to Address Global Challenges? Buenos Aires: Teseo, 2025. 646 p.
43. ASEAN's challenges in an increasingly fragmented world. *Lee Kuan Yew School of Public Policy*. URL: <https://lkyspp.nus.edu.sg/gia/article/asean-s-challenges-in-an-increasingly-fragmented-world> (Last accessed: 16.11.2025).
44. US reciprocal tariffs: Possible export strategies for ASEAN. *UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*. URL: <https://www.unescap.org/blog/us-reciprocal-tariffs-possible-export-strategies-asean#> (Last accessed: 16.11.2025).
45. ASEAN and the South China Sea: Managing Regional Tensions. *TRENDS Research & Advisory*. URL: <https://trendsresearch.org/insight/asean-and-the-south-china-sea-managing-regional-tensions> (Last accessed: 16.11.2025).

46. Gunawan T. Between Principles and Actions: ASEAN and Indonesia in Dealing With The Political Crisis In Myanmar. *Global Strategis*, 2024. Th. 18, № 1. P. 79-104.

47. Jones W. Myanmar shows ASEAN centrality is weakening. *East Asia Forum*. URL: <https://eastasiaforum.org/2025/03/14/myanmar-shows-asean-centrality-is-weakening> (Last accessed: 16.11.2025).

48. Myanmar and ASEAN's parallel diplomacy trap. *Lowy Institute*. URL: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/myanmar-asean-s-parallel-diplomacy-trap> (Last accessed: 16.11.2025).

49. Шкурят М.Є., Квасницька О.Г. Потенційний вплив нової тарифної політики США на торгівлю з АСЕАН. Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference «Reimagining the Future: Collaborative Solutions for Global Problems» (October 9-10, 2025, Dnipro). Dnipro, 2025. P. 121-123.

50. Annex I. *The White House*. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/04/Annex-I.pdf> (Last accessed: 16.11.2025).

51. U.S. Tariffs in Asia 2025 – A Regional Investment Map. *ASEAN Briefing*. URL: <https://www.aseanbriefing.com/news/u-s-tariffs-in-asia-2025-a-regional-investment-map> (Last accessed: 16.11.2025).

52. Sianturi V., Wiswayana W. Influence of ASEAN Centrality on Responses to the AUKUS Pact: A Comparative Study of Indonesia and the Philippines. *Papua Journal of Diplomacy and International Relations*, 2024. Vol. 4, № 1. P. 85-103.

53. Cooper A.F., Cannon B.J. Contested informality in regional institutional design: A comparative analysis of ASEAN and the Quad. *Global Policy*, 2024. № 15. P. 40-52.

54. Seah, S. et al. The State of Southeast Asia: 2025 Survey Report. Singapore: ISEAS - Yusof Ishak Institute, 2025. 78 p.

55. Rhetoric vs. Reality: The Philippines, ASEAN, and the South China Sea. *Center for Strategic & International Studies*. URL:

<https://www.csis.org/analysis/rhetoric-vs-reality-philippines-asean-and-south-china-sea> (Last accessed: 16.11.2025).

56. Україна – АСЕАН: Економічний вимір відносин. *Рада зовнішньої політики «Українська призма»*. URL: https://prismua.org/ukraine_asean/ (дата звернення: 16.11.2025).

57. Статистична інформація. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 16.11.2025).

58. Охріменко О. О., Нгуен Ань Туан, Лежень К. В. Трансформація товарообігу між Україною та країнами АСЕАН у контексті забезпечення цілей сталого розвитку. *Економічний простір*. 2020. № 159. С. 17-23.

59. Литвиненко О. В. Україна і країни Східної, Південно-Східної та Південної Азії: підсумки 2020 року та перспективи розвитку: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2021. 45 с.

60. Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 16.11.2025).

61. Україна-Сінгапур: Вікно до Південно-Східної Азії. *Рада зовнішньої політики «Українська призма»*. URL: <https://prismua.org/singapore/> (дата звернення: 16.11.2025).

62. Україна та Сінгапур. *Посольство України в Республіці Сінгапур*. URL: <https://singapore.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-singapur/ukrayina-ta-singapur-all> (дата звернення: 16.11.2025).

63. Lee J. How ASEAN is building trust in its digital economy. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/01/asean-building-trust-digital-economy/> (Last accessed: 16.11.2025).

64. Krupenya I., Sokyrska V. Ukraine – ASEAN: New Opportunities for Strengthening Partnership. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 2024. № 8. P. 88-98.

65. ASEAN Economic Forecast. *FocusEconomics*. URL: <https://www.focus-economics.com/regions/asean> (Last accessed: 16.11.2025).

ДОДАТКИ

Таблиця А.1 – Дані для побудови моделі багатofакторної регресії

Рік	ВВП, млрд дол. США	Експорт товарів, млрд дол. США	Імпорт товарів, млрд дол. США	Потоки ПП, млрд дол. США	Рівень інфляції (CPI), %	Рівень безробіття, % працездатного населення	Зовнішній борг, % ВВП
2010	1972,5	1049,0	952,4	108,4	5,0%	4,6%	78,5%
2011	2068,7	1242,2	1 156,1	101,8	5,7%	4,6%	78,8%
2012	2193,6	1257,7	1 222,9	114,7	3,9%	4,0%	79,5%
2013	2304,6	1278,4	1 254,7	133,3	4,4%	4,0%	83,9%
2014	2412,3	1294,0	1 241,2	129,8	4,0%	3,9%	87,1%
2015	2528,3	1171,7	1101,1	132,9	2,6%	4,0%	86,3%
2016	2654,4	1153,6	1086,3	114,0	2,0%	3,8%	86,0%
2017	2797,9	1324,8	1246,5	174,2	2,8%	3,8%	83,7%
2018	2943,3	1436,0	1372,1	156,7	2,6%	3,6%	83,5%
2019	3075,9	1423,8	1392,6	177,6	2,0%	3,5%	82,0%
2020	2956,7	1396,7	1273,1	128,4	1,2%	5,2%	91,5%
2021	3067,4	1721,5	1625,5	236,7	2,1%	4,8%	90,6%
2022	3243,6	1962,1	1879,6	234,0	5,0%	4,0%	84,4%
2023	3374,1	1815,6	1715,5	203,1	4,1%	3,5%	86,3%
2024	3537,1	1953,2	1891,3	237,3	2,8%	3,3%	88,0%

Джерело: побудовано автором на основі [10; 24; 65]

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ А

SUMMARY OUTPUT								
Regression Statistics								
Multiple R	0,989862777							
R Square	0,979828318							
Adjusted R Square	0,964699557							
Standard Error	91,08068901							
Observations	15							
ANOVA								
	df	SS	MS	F	Significance F			
Regression	6	3223669,256	537278,2094	64,76593094	2,40399E-06			
Residual	8	66365,53529	8295,691911					
Total	14	3290034,792						
	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%	Lower 95,0%	Upper 95,0%
Intercept	2703,115143	867,267357	3,116818731	0,014297286	703,1930319	4703,037255	703,1930319	4703,037255
X Variable 1	5,119820254	1,208027152	4,238166539	0,00284456	2,334104646	7,905535863	2,334104646	7,905535863
X Variable 2	-3,88822049	1,230219021	-3,160592076	0,013383019	-6,72511064	-1,05133034	-6,72511064	-1,05133034
X Variable 3	-0,140014894	1,441094872	-0,097158693	0,924990398	-3,463185628	3,183155839	-3,463185628	3,183155839
X Variable 4	-15821,87717	2893,187587	-5,4686662	0,000595388	-22493,57971	-9150,174628	-22493,57971	-9150,174628
X Variable 5	-28089,27325	6741,03173	-4,166910108	0,003135355	-43634,1203	-12544,42621	-43634,1203	-12544,42621
X Variable 6	-372,6279222	1099,626979	-0,33886757	0,743432545	-2908,372284	2163,116439	-2908,372284	2163,116439

Рисунок А.1 – Звіт функції «Регресія»

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. А.1

Таблиця А.2 – Дані для побудови оновленої моделі багатофакторної регресії (отримані після первинного кореляційно-регресійного аналізу)

Рік	ВВП, млрд дол. США	Експорт товарів, млрд дол. США	Рівень інфляції (CPI), %	Рівень безробіття, % працездатного населення
2010	1972,5	1049,0	5,0%	4,6%
2011	2068,7	1242,2	5,7%	4,6%
2012	2193,6	1257,7	3,9%	4,0%
2013	2304,6	1278,4	4,4%	4,0%
2014	2412,3	1294,0	4,0%	3,9%
2015	2528,3	1171,7	2,6%	4,0%
2016	2654,4	1153,6	2,0%	3,8%
2017	2797,9	1324,8	2,8%	3,8%
2018	2943,3	1436,0	2,6%	3,6%
2019	3075,9	1423,8	2,0%	3,5%
2020	2956,7	1396,7	1,2%	5,2%
2021	3067,4	1721,5	2,1%	4,8%
2022	3243,6	1962,1	5,0%	4,0%
2023	3374,1	1815,6	4,1%	3,5%
2024	3537,1	1953,2	2,8%	3,3%

Джерело: побудовано автором на основі [10; 24; 65]

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ А

SUMMARY OUTPUT								
Regression Statistics								
Multiple R	0,9769657							
R Square	0,954461978							
Adjusted R Square	0,942042518							
Standard Error	116,7054085							
Observations	15							
ANOVA								
	df	SS	MS	F	Significance F			
Regression	3	3140213,115	1046737,705	76,85212885	1,15636E-07			
Residual	11	149821,6761	13620,15237					
Total	14	3290034,792						
	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%	Lower 95,0%	Upper 95,0%
Intercept	1956,451069	339,5204799	5,762394862	0,000126053	1209,171531	2703,730607	1209,171531	2703,730607
X Variable 1	1,328536949	0,111216516	11,94550048	1,21899E-07	1,083751047	1,573322851	1,083751047	1,573322851
X Variable 2	-15673,26096	2339,506435	-6,69938784	3,3789E-05	-20822,4799	-10524,04202	-20822,4799	-10524,04202
X Variable 3	-14663,44098	6069,336627	-2,415987426	0,034249421	-28021,96083	-1304,921129	-28021,96083	-1304,921129

Рисунок А.2 – Звіт функції «Регресія» для оновленої моделі

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. А.2

ДОДАТОК Б

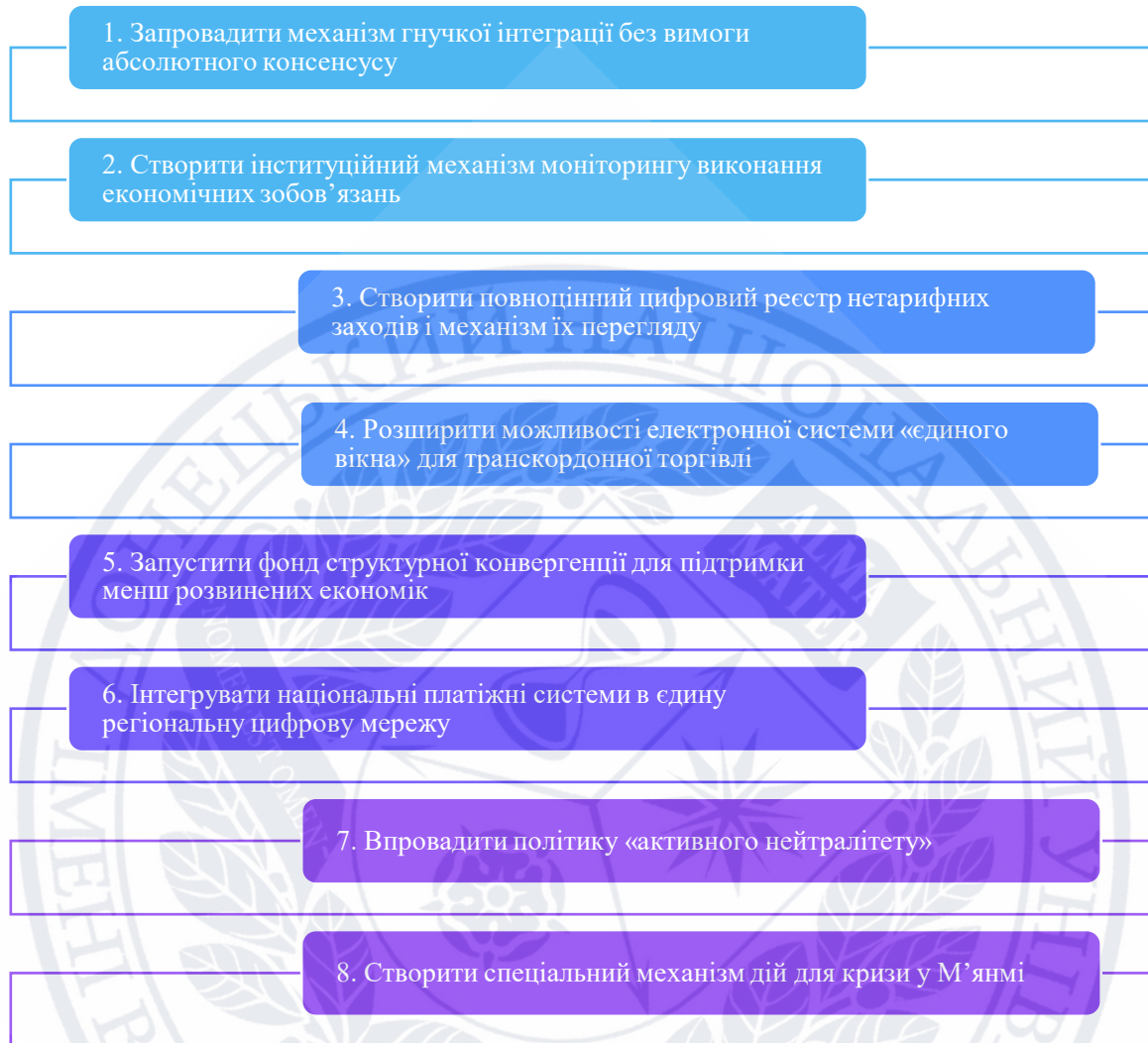

Рисунок Б.1 – Комплекс дій для імплементації стратегії зміцнення та поглиблення економічної інтеграції в АСЕАН

Джерело: розроблено автором